

Evaluering av MOT i ungdomsskolen

Rapport 2010 - 05

Evaluering av MOT i ungdomsskolen

Utarbeidet for MOT

Forord

Proba samfunnsanalyse har gjennomført en effektevaluering av MOT i ungdomsskolen, på oppdrag for organisasjonen MOT. Vi bygger på data som er samlet inn ved skoler som deltar i det treårige programmet, og kontrollskoler som ikke deltar. Det er gjennomført til sammen tre spørreundersøkelser, ved starten av 8. klasse, tre måneder senere, og mot slutten av 9. klasse.

Helene Berg har vært prosjektleder.

Oslo, september 2010

Proba samfunnsanalyse

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER.....	1
1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Problemstilling	5
1.3 Metoder.....	6
2 TRIVSEL	11
2.1 Trivsel blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010	11
2.2 Endringer i trivsel og effekt av MOT	15
3 MOBBING.....	19
3.1 Mobbing blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010	19
3.2 Endringer i mobbing og effekt av MOT	22
4 RUSMIDLER	25
4.1 Røyking, snus og alkohol blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010 ..	25
4.2 Endringer i bruk av rusmidler og effekt av MOT	29
5 SELVTILLIT OG OPTIMISME	33
5.1 Selvtillit og optimisme blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010	33
5.2 Endringer i selvtillit og optimisme og effekt av MOT	35
6 TRO PÅ EGNE KREFTER – MOT	37
6.1 Tro på egne krefter blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010	37
6.2 Endringer i tro på egne krefter og mot	43
7 ELEVENES VURDERING AV MOT	45
7.1 Ungdom Med MOT	45
7.2 MOTs betydning for den enkelte og for klassen/gruppa	46
REFERANSER	49

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

MOT er en organisasjon som arbeider med å bevisstgjøre ungdom til å ta valg som gjør at de mestrer livet. En av satsingene er MOTs holdningsskapende program i ungdomsskolen. Ett kull med ungdomsskoleelever er fulgt opp med spørreundersøkelser fra de startet i 8. klasse til slutten av 9. klasse. Vi finner at MOT har positive effekter på en rekke områder, særlig på elevenes selvtillit og optimisme, tro på egne krefter og mobbing.

Bakgrunn

MOT er en ideell organisasjon som ble stiftet i 1997. MOTs visjon er å bidra til varmere og tryggere oppvekstmiljø, gjennom å styrke ungdommers mot til å ta vare på seg selv og andre gjennom sine valg. MOT arbeider med å bevisstgjøre ungdom til å ta valg som gjør at de mestrer livet. Dette gjøres ved å arbeide holdningsskapende med fokus på verdier, valg og tro på egne krefter.

MOT har tre grunnverdier:

- Mot til å bry seg
- Mot til å si nei
- Mot til å leve

Organisasjonen MOT er oppdragsgiver for denne analysen, som er en evaluering av det arbeidet de gjør i ungdomsskolen. *MOT i ungdomsskolen* består av et treårig program med til sammen 15 besøk av representanter for MOT.

Problemstilling

Hovedproblemstillingen i denne rapporten er å måle eventuelle effekter av MOT. Bidrar MOTs arbeid i ungdomsskolen til de endringene i holdninger og atferd som man ønsker å oppnå? Vi har lagt vekt på å undersøke effekter av MOTs arbeid på

- ungdommenes trivsel på skolen
- holdninger og atferd knyttet til mobbing
- holdninger og atferd knyttet til rusmidler, som røyk, snus og alkohol
- ungdommenes selvtillit, optimisme, tro på egne krefter og mot

Evalueringen bygger på data fra spørreundersøkelser som er gjennomført på tre tidspunkter til den samme gruppen av elever ved skoler som deltar i MOT, samt en kontrollgruppe av elever ved skoler som ikke deltar i MOT. Elevene besvarte den første undersøkelsen på starten av 8. klasse, og den siste på slutten av 9. klasse, da MOT-skolene hadde deltatt i programmet i nesten to skoleår.

Forskjeller og effekter

Vi presenterer ulike analyser. Først sammenlikner vi svarene til elevene ved MOT-skolene og kontrollskolene fra den siste undersøkelsen – ”runde 3”. Da har vi tatt med svarene fra elever i alle klassene som var med i runde 3. Det gjelder 64 klasser med 1.238 elever. Vi vet imidlertid ikke om forskjeller i atferd og holdninger mellom MOT- og kontrollskolene skyldes MOT, eller om det skyldes at de to gruppene skoler i utgangspunktet var forskjellige. Selv om kontrollskolene er valgt ut tilfeldig, vet vi at de er forskjellige fra MOT-skolene på ett område: MOT-skolene har valgt å delta i MOT-programmet, mens kontrollskolene ikke har det. MOT-skolenes motivasjon for å delta i programmet kan være at de er spesielt oppmerksomme på

viktigheten av forebyggende holdningsskapende arbeid, eller det kan være at de har atferdsproblemer ved skolen.

For å analysere effekter av MOT, har vi derfor *sammenliknet utviklingen* i holdninger og atferd ved MOT-skolene med utviklingen i holdninger og atferd ved kontrollskolene, fra runde 1 til runde 3. Vi har da bare tatt med svarene fra elever i klasser som var med både i runde 1 og 3 av undersøkelsen. Det gjelder 50 klasser, der 1.022 elever svarte i runde 1 og 920 svarte i runde 3. Dersom vi antar at det ikke er andre viktige faktorer/hendelser som har påvirket utviklingen i kontrollskolene enn i MOT-skolene, kan vi tolke forskjeller i utviklingen som effekter av MOT.

I runde 2 og 3 av undersøkelsen ble det også stilt noen spørsmål om elevenes egen evaluering av MOT. For å se på utviklingen her, har vi bare tatt med svarene fra elever ved MOT-skoler som deltok i både runde 2 og 3 av undersøkelsen – det gjelder 27 klasser der 549 elever svarte i runde 2 og 500 svarte i runde 3.

Noen fellestrekk

Hovedinntrykket fra undersøkelsene er at et stort flertall av elevene trives godt på skolen, de har mange venner, de oppfatter klassemiljøet som godt, de er ganske selvsikre, relativt optimistiske og har tro på egne krefter.

Det er imidlertid en negativ utvikling på flere områder fra begynnelsen av 8. klasse til slutten av 9. klasse. I grove trekk er det flere som mobber og blir mobbet, flere som bruker rusmidler som tobakk og alkohol, elevene har noe dårligere selvtillit og er mindre optimistiske, de har mindre tro på egne krefter. De oppfatter skole- og klassemiljøet som dårligere og de trives i mindre grad på skolen etter nesten to år på ungdomsskolen.

Utviklingen må ses i sammenheng med den alderen elevene er i - de er i puberteten og opplever mye usikkerhet og tvil. Et mål med MOT-programmet er nettopp å motvirke eller dempe disse utviklingstrekkene, og gjøre elevene bedre i stand til å takle en vanskelig periode. Siden ”nye er blitt verre” både blant MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene, vil en *mindre* negativ utvikling være en positiv effekt av MOT.

Mobbing: Positiv effekt av MOT

Når vi sammenlikner svarene fra elever ved MOT- og kontrollskolene i runde 3, finner vi at det er en mindre andel av MOT-skoleelevene enn av kontrollskoleelevene som blir mobbet *ofte* og en mindre andel som selv har vært med på å mobbe. MOT-skoleelevene er dessuten mer innstilt på å fortelle det til noen hvis de selv blir mobbet eller hvis de ser at andre blir mobbet.

Når vi ser på utviklingen i svarene på mobbespørsmålene fra runde 1 til runde 3, ser det ut til at MOT har hatt en positiv effekt. Sammenliknet med kontrollskolene, er det i MOT-skolene ...

- Mindre økning i andelen som sier at de mobber (men ikke mindre økning i andelen som sier at de selv blir mobbet),
- Mindre (ingen) økning i andelen som ikke vet hvem de skal si det til hvis de blir mobbet, og
- Noe mindre økning i andelen som ikke vil si det til noen hvis de ser at andre blir mobbet

Rusmidler: Svakt positiv effekt av MOT

På slutten av 9. klasse (runde 3) er det en høyere andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som røyker, og som røyker relativt ofte. Halvparten av de som har prøvd å røyke har gjort det så tidlig som før de ble 13 år. Det er liten forskjell i snusbruk mellom de to gruppene. Når det gjelder alkohol, er det interessant at det er en større andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som svarer at de har smakt alkohol hjemme. Det er videre en noe større andel av kontroll- enn av MOT-skoleelevene som oppgir at de drikker alkohol relativt ofte. Det er ingen forskjell i andelen som har vært beruset/full. Men debutalderen er lavere blant elevene i kontrollskolene enn i MOT-skolene.

I hvilken grad kan disse forskjellene tolkes som effekter av MOT? Bruk av rusmidler som tobakk og alkohol øker som ventet mye i løpet av 8. og 9. klasse, og vi finner at i MOT-skolene er det...

- Omtrent samme økning i røyking som i kontrollskolene, men
- Mindre økning i snusbruk
- Samme økning i andelen som noen gang har drukket alkohol, men
 - Mindre økning i andelen som drikker alkohol mer enn en gang i måneden

Selvtillit og optimisme: Positiv effekt av MOT

I spørreundersøkelsene ble det stilt en rekke spørsmål som til sammen utgjør mål på selvtillit og optimisme. Når vi ser disse i sammenheng, har MOT-skoleelevene noe høyere selvtillit enn kontrollskoleelevene i runde 3, mens de skårer likt på optimisme.

Har denne forskjellen i selvtillit sammenheng med MOT? Når vi sammenlikner endringene fra runde 1 til runde 3, finner vi at sammenliknet med kontrollskolene, er det i MOT-skolene ...

- Mindre nedgang i selvtillit
- Det viser seg dessuten at MOT-skolene har mindre nedgang i optimisme

Tro på egne krefter og mot: Positiv effekt av MOT

Også det vi har kalt ”tro på egne krefter” og ”mot” er målt ved hjelp av en rekke spørsmål, som er satt sammen til indekser. Tro på egne krefter handler om å stå imot gruppepress og stå for egne valg. MOT-skoleelevene skårer høyere på det å tro på egne krefter enn kontrollskoleelevene, og særlig er andelen som svarer at de klarer å stå imot gruppepress til å drikke alkohol, og andelen som er sikre på at de klarer å gripe inn hvis noen blir mobbet, høyere.

Spørsmålene om mot er relatert til MOTs tre grunnverdier: Mot til å bry seg, mot til å si nei, og mot til å leve. Innenfor alle de tre dimensjonene er det en tendens til at MOT-skoleelevene er mer ”modige” enn kontrollskoleelevene.

Vi konkluderer med at forskjellene i tro på egne krefter og mot er effekter av MOT i ungdomsskolen: Når vi sammenlikner utviklingen fra runde 1 til runde 3 finner vi at sammenliknet med kontrollskolene, er det i MOT-skolene...

- Mindre nedgang i tro på egne krefter
- Mindre nedgang i ”mot”

Trivsel, klassemiljø og skolemiljø: Et blandet bilde

I spørreundersøkelsene ble det stilt spørsmål om klasse- og skolemiljøet, venner og generell trivsel. I runde 3 finner vi at MOT-skoleelevene trives noe bedre enn kontrollskoleelevene, at de oppfatter klassemiljøet som noe mer positivt enn kontrollskoleelevene, og at det er en mindre andel av dem som svarer at de bare har én eller ingen venner på skolen. Forskjellene er imidlertid små, og det er bare de sidene ved klassemiljøet som handler om elevenes egne holdninger og atferd rettet mot medelevene som er signifikant forskjellig i de to gruppene.

Når vi ser på endringer fra runde 1 til runde 3 er bildet ganske blandet. Oppfatningen av klasse- og skolemiljøet har utviklet seg litt mindre negativt i MOT-skolene enn i kontrollskolene, det gjelder mest svarene på elevenes egne holdninger og atferd i klassen, og ikke så mye deres oppfatning av andres holdninger og atferd. Det har vært en mindre økning i andelen som svarer at de bare har én eller ingen venner på skolen.

Likevel ser vi ingen effekt av MOT på elevenes generelle trivsel. Sammenliknet med kontrollskolene, er det i MOT-skolene...

- Omtrent lik utvikling i trivsel ”på skolen”
- En mer negativ utvikling i trivsel ”sammen med elevene i klassen/gruppa”

- Svakt mindre negativ utvikling i trivsel ”i friminuttene/fritimene” (men forskjellen er ikke signifikant)

Når vi ser de ulike spørsmålene om trivsel samlet, finner vi ingen signifikant forskjell i utviklingen i MOT-skolene og kontrollskolene.

Elevenes egen vurdering av MOT

Elevene ved MOT-skolene har et positivt bilde av MOT, og det er særlig mange som er enige i at ”Jeg synes det er bra at vi har MOT på skolen”, ”MOT tar ungdom på alvor”, ”MOT påvirker meg positivt” og ”MOT hjelper meg å ta bevisste valg”.

Av en rekke utsagn som ble satt opp i spørreundersøkelsene, er det færrest som er enige i at ”Jeg har oppdaget nye sider ved meg selv gjennom MOT”, ”MOT har gjort meg tryggere på meg selv”, og ”MOT bidrar til at vi har lite mobbing i klassen”. Av negative tilbakemeldinger, er det over 1/3 av elevene er enige i at ”MOT er altfor opptatt av at vi ikke skal drikke alkohol”.

Elevenes vurderinger av MOT har blitt noe mindre positive fra runde 2 til runde 3 av undersøkelsen. Endringene er imidlertid relativt små, og det er naturlig at den første begeistringen legger seg noe.

Avsluttende kommentarer

I sum ser det altså ut til at vi kan konkludere med positive effekter av MOT innenfor flere av målsettingene, særlig på

- Selvtillit
- Optimisme
- Tro på egne krefter
- Mot

Analysen tyder på at programmet har mindre effekt på atferd enn på holdninger. Vi finner en noe mindre positiv effekt på mobbing, og bare en svak effekt på bruk av rusmidler. Det kan også synes som et paradoks at MOT ikke bidrar til at elevene trives bedre på skolen. Her kan det imidlertid være en del andre faktorer som spiller inn, særlig det faglige-/læringsmiljøet. Spørsmålene om trivsel har ikke skilt mellom ”sosialt” og ”faglig” miljø.

1 Bakgrunn og problemstilling

1.1 Bakgrunn

MOT er en ideell organisasjon som ble stiftet i 1997. MOTs visjon er å bidra til varmere og tryggere oppvekstmiljø, gjennom å styrke ungdommers mot til å ta vare på seg selv og andre gjennom sine valg. MOT arbeider med å bevisstgjøre ungdom til å ta valg som gjør at de mestrer livet. Dette gjøres ved å arbeide holdningskapende med ungdom med fokus på verdier, valg og tro på egne krefter.

MOT har tre grunnverdier:

- Mot til å bry seg
- Mot til å si nei
- Mot til å leve

MOT har programmer rettet mot ungdomsskolen, videregående skole og ulike fritidsarenaer. I *MOT i ungdomsskolen* skal elevene møte representanter for MOT 15 ganger over tre år. Alle besøkene har forskjellig innhold, og tar sikte på å skape et godt miljø gjennom å bevisstgjøre og trene ungdommene i samhandling og kommunikasjon, i det å sette grenser for seg selv, og respektere andres grenser, i det å fokusere på det positive og rose seg selv og andre, skape mestringsfølelse og gi hverandre følelser av å være betydningsfulle og verdifulle.

MOT-informatører rekrutteres lokalt og er de som gjennomfører MOT-besøkene på skolen. Dette er voksne personer, og er som oftest en blanding av skolepersonell og eksterne. MOT-informatørene gjennomgår en tre dagers MOT-utdanning.

Organisasjonen MOT er oppdragsgiver for denne analysen, som er en evaluering av det arbeidet de gjør i ungdomsskolen. Evalueringen bygger på data fra flere spørreundersøkelser der et kull ungdomsskoleelever blir fulgt gjennom to år av det treårige programmet. Econ Pöyry har tidligere gjennomført analyser av data som ble samlet inn i begynnelsen av 8. klasse (2008) og mot slutten av 8. klasse (2009). Proba samfunnsanalyse har fått i oppdrag å analysere data som er samlet inn våren 2010 (i slutten av 9. klasse), med vekt på å analysere effekter av MOT.

1.2 Problemstilling

Hovedproblemstillingen i denne rapporten er å måle eventuelle effekter av MOT. Bidrar MOTs arbeid i ungdomsskolen til de endringene i holdninger og atferd som man ønsker å oppnå?

I evalueringen har vi lagt vekt på å undersøke effekter av MOTs arbeid på

- ungdommenes trivsel på skolen
- holdninger og atferd knyttet til mobbing
- holdninger og atferd knyttet til rusmidler, som røyk, snus og alkohol
- ungdommenes selvtillit, optimisme, tro på egne krefter og mot

Å måle endringer i holdninger og atferd er vanskelig. I hele oppvekstmiljøet, både i hjemmet, på skolen og i fritiden, er de unge omgitt av faktorer som påvirker deres holdninger og atferd. Det er derfor vanskelig å isolere hvilke effekter MOT har hatt på ungdommene, og hva som skyldes andre forhold.

Tilnæringsmåten i denne evalueringen har vært å gjennomføre likelydende spørreundersøkelser på flere tidspunkter til den samme gruppen av elever ved skoler som deltar i MOT, samt en kontrollgruppe av elever ved skoler som ikke deltar i MOT.

1.3 Metoder

Temaer i undersøkelsene

I evalueringen har vi undersøkt hvorvidt og i hvilken grad MOT i ungdomsskolen har bidratt til positive endringer på flere områder. Vi gir her en kort oversikt over hvilke temaer som blir berørt. Det teoretiske grunnlaget for målsettingene og det holdningsskapende arbeidet til MOT er beskrevet på MOTs hjemmesider¹, og blir ikke drøftet nærmere i denne rapporten.

Større trivsel og mindre mobbing på skolen?

Vi har sett på trivsel både på skolen generelt, i klassen/gruppen og i friminuttene. Videre har vi undersøkt ulike sider ved klasse- og skolemiljøet; er det inkluderende og vennlig slik at de unge ikke er redde for å dumme seg ut, og føler de tilhørighet.

Når det gjelder mobbing har vi spurt ungdommene om de har blitt mobbet, og om de selv har vært med på å mobbe. Mobbespørsmålene omfatter både mobbing på skolen og via datamaskin og mobiltelefon. I tillegg har vi spurt ungdommene om de vil si i fra til noen dersom de blir mobbet eller dersom de ser andre som blir mobbet.

Redusert bruk av rusmidler som snus, røyking og alkohol?

MOT ønsker å påvirke ungdoms holdninger til rusmidler som røyking, snus og alkohol. Det betyr at de ønsker å redusere rusmiddelbruk blant de unge. Det kan skje gjennom å bidra til at færre bruker rusmidler, at debutalderen heves og ved at konsumet reduseres. I undersøkelsene ble det stilt spørsmål om ungdommene hadde prøvd de ulike rusmidlene, hyppighet av bruk og debutalder.

Positiv utvikling av selvtillit og optimisme?

For å kunne vise mot og ta egne valg er det viktig å ha selvtillit nok til å klare det. Det ble stilt en rekke spørsmål for å måle selvtillit blant elevene. En del av dem tar utgangspunkt i Rosenbergs self esteem scale (Rosenberg 1965), men noen er omformulert for å passe bedre til målgruppa. Spørsmålene er formulert som utsagn som elevene skulle si seg mer eller mindre enige i, for eksempel om de har respekt for seg selv, om de føler at de er en bra person, mv.

MOT ønsker også å stimulere til drømmer og styrke fremtidshåp og optimisme. Vi har også stilt ulike spørsmål som skal fange opp elevenes optimisme, for eksempel om de er optimistiske med tanke på fremtiden, om de tror ting vil gå bra selv om det ser vanskelig ut, etc. Spørsmålene rundt dette temaene bygger på indikatorer som tidligere er brukt i litteraturen om optimisme (Scheier og Carver 1985). Også disse spørsmålene er formulert som utsagn.

Sterkere tro på egne krefter?

Hvis en har lav tro på at en skal klare å gjennomføre noe hjelper det lite å ha gode holdninger og intensjoner. MOT jobber for å styrke ungdommenes tro på egne krefter og evne til å stå for egne valg. Vi stilte ungdommene flere spørsmål om i hvilken grad de føler at de klarer å stå imot gruppepress og å stå opp for sine meninger uavhengig av hva andre mener. Spørsmålene bygger på Banduras teori om self-efficacy (Bandura, 1977; 1997; 1995).²

MOT jobber videre med å bevisstgjøre ungdom om sosial påvirkning. Bevisstheten om at man påvirkes av andre, styrker evnen og viljen til å være kritisk, og til å ta egne valg. Å måle bevissthet om sosial påvirkning er imidlertid en utfordring. Når vi spør om i hvilken grad de blir

¹ <http://www.mot.no/?side=121>

² Bandura utviklet et måleinstrument for å hjelpe oss å få en forståelse av det som er vanskelig for elever. For å måle graden og utviklingen av self-efficacy ble to av Banduras mål på self-efficacy brukt: "Selvregulerende efficacy og "self-assertive efficacy".

påvirket av andre, kan eventuelle endringer både uttrykke en endring i bevissthetsnivået og/eller en endring i faktisk evne til å stå imot gruppepress.

Utvikling av mot

Det ble stilt flere spørsmål som skal indikere de tre grunnverdiene til MOT: Mot til å bry seg, mot til å si nei og mot til å leve. Spørsmålene handler om å være modig til tross for at andre vil gjøre andre ting, og kommer i tillegg andre spørsmål som berører de samme temaene. Spørsmålene bygger på Rate m.fl (2007).

Ungdommenes egen vurdering av MOT

I runde 2 og 3 av undersøkelsen ble ungdommene bedt om å vurdere MOTs arbeid langs en rekke dimensjoner: Om MOT har hatt en positiv betydning for dem selv og klassen, samt om de har ulike typer negative erfaringer med MOT.

Undersøkelsens design og gjennomføring

Den første undersøkelsen ble gjennomført i september 2008, som en ”nullpunktmåling”, både ved MOT- og kontrollskolene. Hensikten med nullpunktmålingen var å ha et utgangspunkt å måle utviklingen i atferd og holdninger opp mot. Undersøkelsen ble gjennomført i 8. klasser. Ved MOT-skolene startet de opp med MOT-programmet den høsten, men på tidspunktet for nullpunktsundersøkelse hadde ikke elevene blitt eksponert for MOT ennå.

I begynnelsen av desember 2008 ble det gjennomført en ny spørreundersøkelse både ved MOT- og kontrollskolene. Det betyr at den andre undersøkelsen ble gjennomført 2-3 måneder etter at elevene hadde startet med MOT-programmet. En analyse av resultatene ble presentert i Econ-rapport 2009-035.

Den tredje undersøkelsen ble gjennomført mot slutten av 9. klasse, våren 2010, i utgangspunktet rettet mot de samme elevene som deltok i de første undersøkelsene. Det vil si at vi har fulgt de 8. klassene som begynte med MOT-programmet høsten 2008 og 8. klassene ved kontrollskolene, fra 2008 til og med 2010. Det er planlagt å gjennomføre en siste undersøkelse når elevene går i 10. klasse, vinteren/våren 2011.

Skolene som deltar i undersøkelsen ble i utgangspunktet valgt ut før den første undersøkelsen (runde 1). Det ble satt et mål om at rundt 40 MOT-skoler og 40 kontrollskoler skulle delta i undersøkelsene. Econ Pöyry foretok utvalgstrekkingen ut fra en liste over alle MOT-ungdomsskolene høsten 2008 – i alt 93 skoler. Skolene i utvalget ble valgt tilnærmet tilfeldig, men slik at de representerer en viss geografisk spredning, og en spredning på kommunestørrelse og antall elever på 8. trinn. Det deltar kun én skole i hver kommune.

I valg av kontrollskoler ble det tatt utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås kommunestatistikk med beregnet folkemengde per 1. januar 2008. Kontrollkommuner ble valgt noenlunde tilfeldig, men slik at vi fikk representert kommuner med omtrent samme geografiske og størrelsesprofil som de utvalgte MOT-kommunene.

Organisasjonen MOT har hatt ansvaret for all kontakt med skolene, både MOT- og kontrollskolene. MOT kontaktet rektorene ved de utvalgte skolene og rekrutterte dem til å delta i undersøkelsen. Én klasse ved hver av de utvalgte skolene har deltatt i undersøkelsen. Det ble poengtert overfor rektor at det er viktig at den samme klassen deltar i de følgende undersøkelsene. Verken MOT-skolene eller kontrollskolene har fått ekstra oppfølging eller fått tilbakemeldinger på sine resultater underveis.

MOT sendte alle skolene informasjon om internettadressen til spørreskjemaet. Ved de aller fleste skoler ble undersøkelsen gjennomført elektronisk på skolen. Noen av skolene har falt fra i løpet av undersøkelsesperioden, og det er derfor blitt rekruttert noen nye underveis.

I vår evaluering av MOT baserer vi oss dels på svarene fra alle elevene som deltok i runde 3, dels på svarene fra elevene ved de skolene som deltok både i runde 1 og runde 3. Tabell 1.1 viser brutto- og nettoutvalget når det gjelder antall skoler (klasser), samt svarprosentene (som andel av skolene). Bruttoutvalget er altså det antall skoler som ble forsøkt rekruttert til

undersøkelsen. Tabell 1.2 viser hvor mange *elever* som deltok i undersøkelsene ved MOT- og kontrollskolene.

Tabell 1.1 *Antall skoler. Brutto- og nettoutvalg, samt svarprosent*

	Runde 1			Runde 3			Både runde 1 og runde 3
	Brutto	Netto	Svarprosent	Brutto	Netto	Svarprosent	Nettoutvalg
MOT-skoler	38	33	87 %	39	34	87 %	27
Kontrollskoler	37	26	70 %	38	30	79 %	23

Tabell 1.2 *Antall svar fra elever*

	Ved alle skolene i	Ved alle skolene i	Ved skolene som deltok i både runde 1 og runde 3	
	runde 1	runde 3	runde 1	runde 3
MOT-skoler	730	695	583	518
Kontrollskoler	538	543	439	402
Sum	1 268	1 238	1 022	920

I rapporteringen av elevenes egen evaluering av MOT, ser vi på elever ved MOT-skoler som deltok både i runde 2 og 3. Det gjelder 27 skoler, med svar fra 549 elever i runde 2 og 500 elever i runde 3.

Analyse

I rapporten presenterer vi resultatene av tre analyser:

- En deskriptiv analyse, som gir en oversikt over hvordan elevene har svart på undersøkelsens runde 3. Alle som deltok i runde tre er inkludert i analysen.
- En effektevaluering, hvor vi analyserer endringer fra runde 1 til runde 3. Bare elever fra skoler/klasser som deltok i både runde 1 og runde 3 er inkludert i analysen.
- En analyse av MOT-skoleelevenes egen evaluering av MOT. Vi inkluderer bare elever fra klasser som deltok både i runde 2 og runde 3 av undersøkelsen.

Formålet med å følge de *samme* skolene/klassene *over tid*, er å forsøke å isolere effekten av MOT. Dersom vi sammenliknet svarene til elever i MOT-skolene med svarene til elever i kontrollskolene på ett tidspunkt, ville vi ikke vite om eventuelle forskjeller i atferd og holdninger skyldes MOT, eller om det skyldes at de to gruppene skoler i utgangspunktet var forskjellige (seleksjon). Selv om kontrollskolene er valgt ut tilfeldig, vet vi at de er forskjellige fra MOT-skolene på ett område: MOT-skolene har valgt å delta i MOT-programmet, mens kontrollskolene ikke har det. Hvilken motivasjon har MOT-skolene for å delta i programmet? Er det fordi de har atferdsproblemer ved skolen, eller er det fordi de er spesielt oppmerksom på viktigheten av forebyggende holdningsskapende arbeid? Dette vet vi ikke, og det kan bety at MOT-skolene i utgangspunktet skiller seg positivt *eller* negativt ut i forhold til kontrollskolene når det gjelder ungdommens atferd og holdninger knyttet til de problemstillinger evalueringen skal belyse.

På den annen side ville vi ikke fått noe informativt bilde av å se på endringer i MOT-skolene alene. I løpet av ungdomsskoletiden skjer det uansett store endringer i ungdommens holdninger og atferd, og vi ville ikke hatt informasjon om hvordan endringene kunne vært uten MOT. Vi

har derfor valgt en tilnærming der vi sammenlikner endringer i MOT-skolene og et utvalg kontrollskoler.

Effektanalysen er altså gjennomført ved å undersøke om det er *forskjell på endringene* i ulike adferds- og holdningsvariable fra nullpunktundersøkelsen (runde 1) til den tredje undersøkelsen (runde 3), for MOT-skoleelevene og elevene på kontrollskolene.

I rapporten tolker vi slike forskjeller i endringer som effekter av MOT. I virkeligheten kan elevene ved kontrollskolene ha blitt eksponert for andre programmer som påvirker deres holdninger og atferd. Vi har ikke hatt tilgang til informasjon om det i undersøkelsen, noe som innebærer en begrensning. Det er imidlertid såpass mange skoler som deltar i ulike holdningsskapende program, at alternativet til å delta i MOT kanskje uansett er andre tiltak, og at effekten av MOT derfor *bør* måles mot effekten av et "tilfeldig utvalg av andre tiltak".

En svakhet ved effektevalueringen er at vi ikke har informasjon om endringer i *elevenes* svar – bare om endringer i svarene på klassenivå. I rapporten tolker vi endringer på klassenivå som gjennomsnittlig endring blant elevene i den aktuelle klassen.

Som vi så av Tabell 1.2 er det noe færre elever som deltok i runde 3 enn i runde 1 av undersøkelsen. Det kan dessuten være noen som deltok i runde 3 som ikke deltok i runde 1. Endringer i klassenes svar kan altså i prinsippet komme av at det er *andre elever* som har svart i runde 3 enn i runde 1. Vi antar at det meste av frafallet i hver av rundene er bestemt av tilstedeværelse i klassen/fravær. Dette kan innebære en skjevhet, idet elever som ikke har vært tilstede i gjennomsnitt kan være mindre motiverte/trives dårligere på skolen enn de som er tilstede. Vi mener imidlertid at det er liten grunn til å tro at *endringen* i fraværet fra runde 1 til runde 3 er systematisk forskjellig i MOT-skolene og i kontrollskolene.

Det å tolke endringer på klassenivå som gjennomsnittlig endring blant elevene i den aktuelle klassen vil etter vår vurdering derfor gi et tilnærmet riktig bilde. Når vi rapporterer signifikansnivå for forskjellene i effektanalysen bygger vi på den samme tilnærmingen: Vi antar at endringen i holdninger og atferd blant elevene som har svart i runde 3, tilsvarer den endringen vi fant for klassen som helhet fra runde 1 til runde 3.

Faktoranalyse

Som tidligere nevnt er det for flere av temaene i undersøkelsen brukt en rekke spørsmål som til sammen er ment å måle ulike dimensjoner – satt sammen til skalaer.

Vi har gjennomført faktoranalyser for å undersøke validiteten av hver av skalaene – det vil si: I hvor stor grad kan spørsmålene anses å si noe om den samme bakenforliggende dimensjonen. For de fleste av skalaene har vi endt opp med å lage indekser basert på alle spørsmålene, men i noen tilfeller har vi lagt til eller fjernet et spørsmål som ikke gir ytterligere bidrag til den enkelte dimensjonen, og/eller som synes å være en indikasjon på en annen dimensjon.

2 Trivsel

I spørreundersøkelsene ble det stilt spørsmål til elevene om de trives på skolen, i klassen/gruppa, i friminuttene, og hvor mange venner de har på skolen. I tillegg ble det satt opp en del utsagn som de ble bedt om å si seg mer eller mindre enige i, og som beskriver ulike sider ved klasse- og skolemiljøet.

I kapittel 2.1 presenterer vi svarene fra MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene i runde 3 av undersøkelsen, mens i kapittel 2.2 ser vi på endringer fra runde 1 til runde 3, bare blant de klassene som var med i begge rundene.

2.1 Trivsel blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010

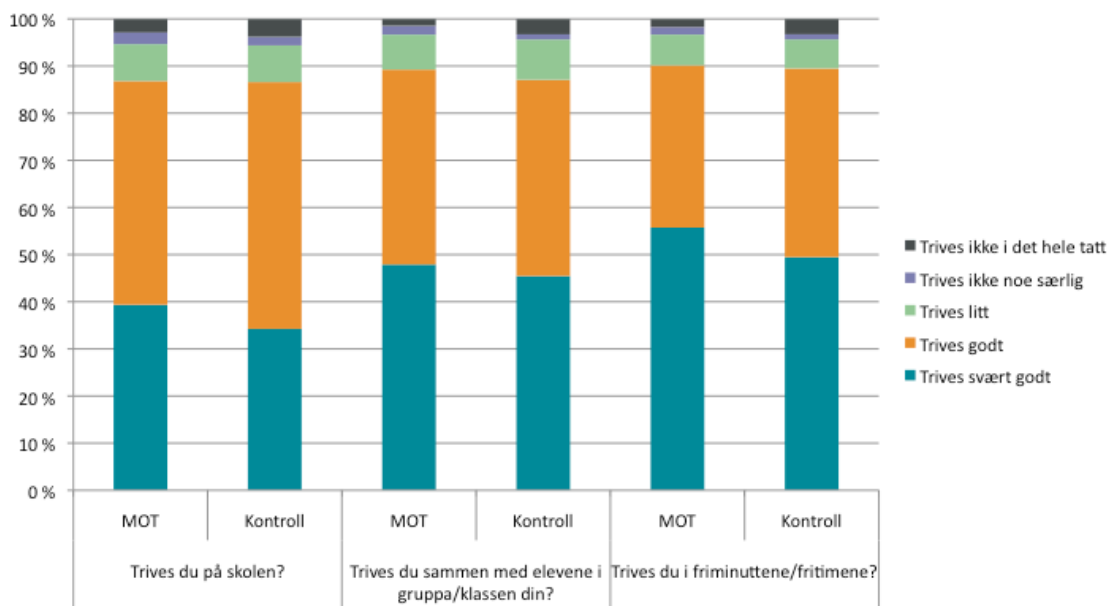
I Figur 2.1 viser vi svarene på spørsmål om elevene trives, henholdsvis på skolen, sammen med elevene i gruppa/klassen, og i friminuttene. Hovedbildet er at et stort flertall av elevene i ungdomsskolen trives godt.

På spørsmålet om de trives på skolen, er det 39 prosent av elevene ved MOT-skolene og 34 prosent i kontrollgruppa som svarer at de trives *svært godt*. Til sammen 87 prosent svarer at de trives svært godt eller godt, denne andelen er lik i de to gruppene. 5,5 prosent svarer at de ikke trives noe særlig eller ikke i det hele tatt – det er omtrent likt i de to gruppene.

På spørsmål om de trives sammen med elevene i gruppa/klassen, er det 47 prosent som svarer at de trives svært godt, og til sammen 88 prosent som svarer svært godt eller godt. Det er en noe høyere andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som svarer ”svært godt”, men forskjellen er liten. I motsatt ende av skalaen, er det i underkant av 4 prosent som svarer at de ikke trives noe særlig eller ikke i det hele tatt.

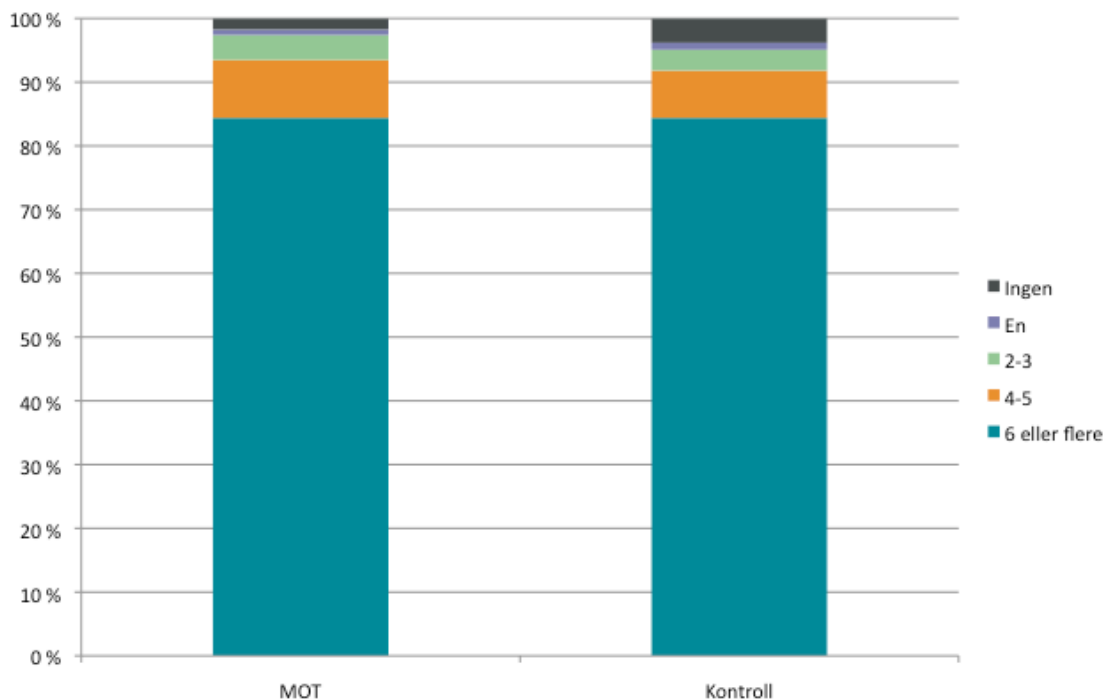
Omtrent like mange trives i friminuttene – rundt 90 prosent svarer svært godt eller godt, mens 4 prosent svarer ”ikke noe særlig” eller ”ikke i det hele tatt”. MOT-elevene trives noe bedre i friminuttene enn elevene på kontrollskolene – det er hele 56 prosent av dem som svarer svært godt, mens det gjelder 50 prosent av kontrollskoleelevene.

Figur 2.1 Trivsel blant elevene i MOT- og kontrollskolene

I Figur 2.2 viser vi fordeling av svarene på spørsmål om hvor mange venner elevene har på skolen. Hele 84 prosent av elevene svarer at de har minst 6 venner på skolen, og ytterligere 8 prosent svarer at de har 4-5 venner. Det er en høyere andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som svarer at de bare har én, eller at de ikke har noen venner på skolen – henholdsvis 5 og 3 prosent. Denne forskjellen er signifikant på minst 5 prosent nivå (det betyr at det er minst 95 prosent sikkert at differansen er større enn null).

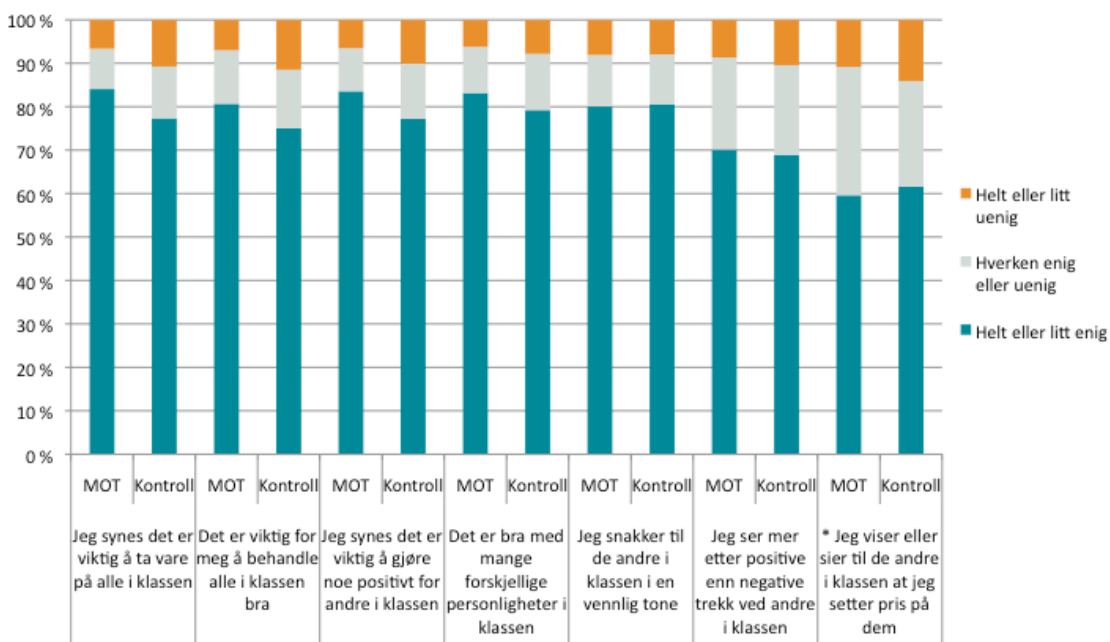
Figur 2.2 Hvor mange venner har du på skolen?

I undersøkelsen ble det satt opp en rekke utsagn som skal beskrive klassemiljøet. Elevene skulle svare på en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig). I figurene under har vi delt utsagnene i to, de som uttrykker elevens egne holdninger eller atferd, og de som uttrykker elevenes oppfatning av de andres holdninger/atferd eller miljøet generelt.

For alle de fire første utsagnene, er det over 80 prosent av MOT-skoleelevene som er helt eller litt enige, mens andelen av kontrollskoleelevene som er helt eller litt enige ligger 4-7 prosentpoeng lavere (se Figur 2.3). For de tre siste utsagnene er det lite forskjell mellom svarene i de to gruppene. Det er en lavere andel som er enige i at ”Jeg ser mer etter positive enn negative trekk ved andre i klassen” og ”Jeg viser eller sier til de andre i klassen at jeg setter pris på dem” (henholdsvis rundt 70 og 60 prosent). Svarene på det siste spørsmålet korrelerer lite med de andre, noe vi kan tolke som at spørsmålet ikke sier så mye om klassemiljøet.

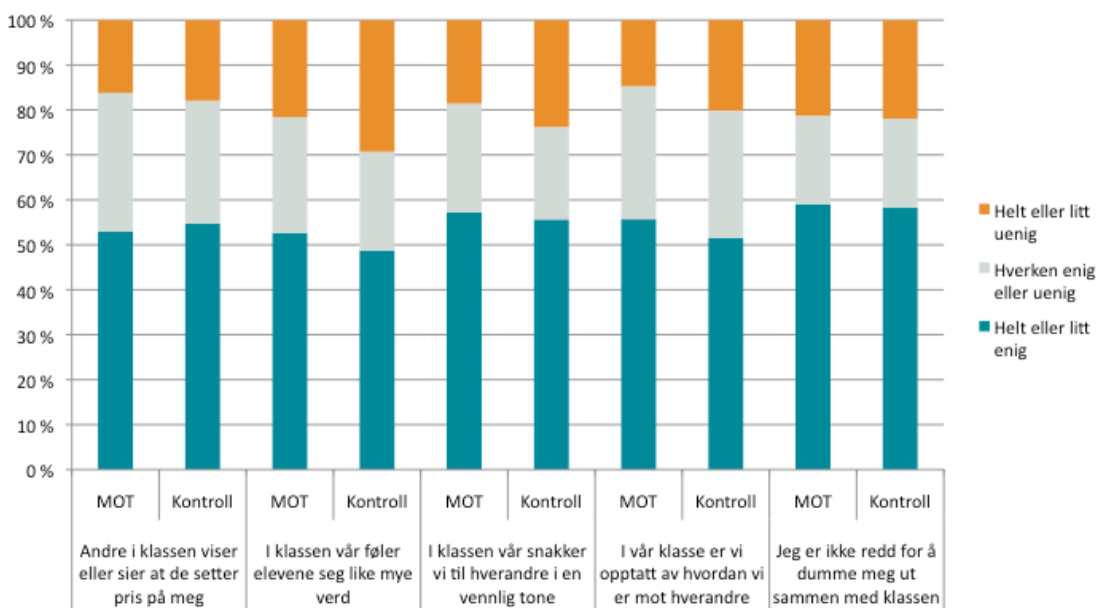
Figur 2.3 Utsagn om klassemiljøet – elevens egne holdninger/atferd

Elevene har generelt en mindre positiv oppfatning av medelevenes holdninger og atferd enn av sin egen (se Figur 2.4). Det er mellom 50 og 60 prosent av elevene som er helt eller litt enige i hvert av utsagnene vi stilte opp her.

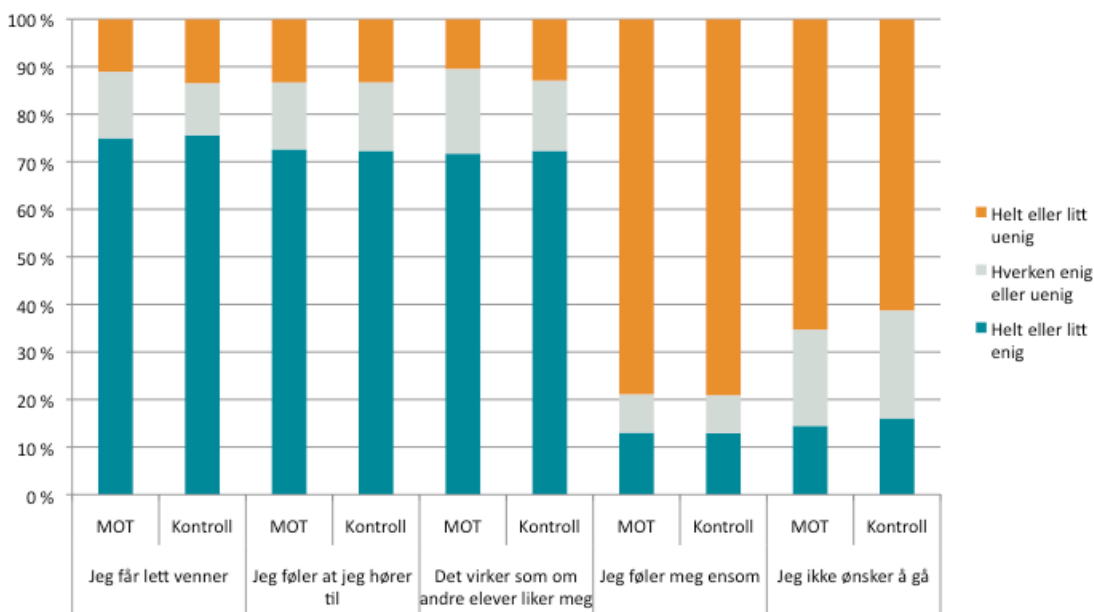
Det første utsagnet – ”Andre i klassen viser eller sier at de setter pris på meg” – er det noe flere kontroll- enn MOT-skoleelever som er enige i (henholdsvis 55 og 53 prosent). For de fire andre utsagnene er det en større andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som er enige. Forskjellen er størst når det gjelder ”I klassen vår føler elevene seg like mye verd” (henholdsvis 53 og 49 prosent er enige) og ”I vår klasse er vi opptatt av hvordan vi er mot hverandre” (56 og 51 prosent er enige).

Figur 2.4 Utsagn om klassemiljøet – elevens oppfatning av medelevenes holdninger/atferd

Vi stilte fem spørsmål som skal beskrive skolemiljøet mer generelt – i form av tre positivt ladede utsagn og to negative. Svarene er vist i Figur 2.5. Det er en svært stor andel av elevene som er enige i de positive utsagnene – over 70 prosent. Det er små eller ingen forskjeller på svarene til MOT- og kontrollskoleelevene. Tilsvarende er det en svært liten andel som er enige i de to negative utsagnene – rundt 15 prosent. Det er hele 79 prosent av elevene i begge gruppene som er uenige i at skolen er et sted hvor de føler seg ensomme – andelen er lik i de to gruppene. Noe færre er uenige i utsagnet ”Skolen miner et sted jeg ikke ønsker å gå” – 65 og 61 prosent av henholdsvis MOT- og kontrollskoleelevene.

Figur 2.5 Skolen min er et sted hvor...

Indekser og gjennomsnittstall

Svarene på flere av utsagnene om trivsel, klassemiljø og skolemiljø korrelerer sterkt med hverandre. På grunnlag av resultatene av en faktoranalyse har vi gruppert spørsmålene i følgende indekser, som beskriver hver sine dimensjoner.

Trivsel: Gjennomsnittet av de tre spørsmålene om trivsel – på skolen, sammen med elevene i gruppa/klassen, og i friminuttene. Indeksen har verdier fra 1 (svært dårlig trivsel) til 5 (svært god trivsel).

Klassemiljø – egen atferd: Bygger på elevens egne holdninger/atferd i klassen. Indeksen har verdier fra 1 (svært dårlig klassemiljø) til 5 (svært godt klassemiljø), og er beregnet som gjennomsnittet av følgende spørsmål.

- Jeg synes det er viktig å ta vare på alle i klassen
- Det er viktig for meg å behandle alle i klassen bra
- Jeg synes det er viktig å gjøre noe positivt for andre i klassen
- Det er bra med mange forskjellige personligheter i klassen
- Jeg snakker til de andre i klassen i en vennlig tone
- Jeg ser mer etter positive enn negative trekk ved andre i klassen

Klassemiljø – medelevenes atferd: Bygger på elevens oppfatning av de andre elevenes holdninger/atferd. Indeksen har verdier fra 1 (svært dårlig klassemiljø) til 5 (svært godt klassemiljø), og er beregnet som gjennomsnittet av følgende spørsmål.

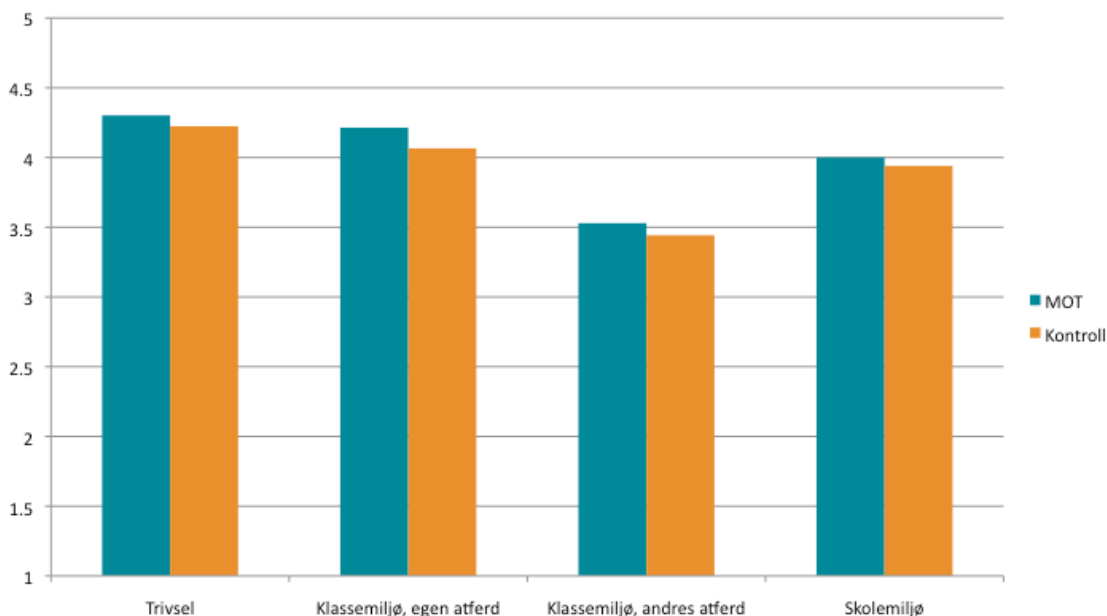
- Andre i klassen viser eller sier at de setter pris på meg
- I klassen vår føler elevene seg like mye verd
- I klassen vår snakker vi til hverandre i en vennlig tone
- I vår klasse er vi opptatt av hvordan vi er mot hverandre
- Jeg er ikke redd for å dumme meg ut sammen med klassen

Skolemiljø: Indeksen har verdier fra 1 (svært dårlig skolemiljø) til 5 (svært godt skolemiljø), og er beregnet som gjennomsnittet av følgende spørsmål.

- Skolen min er et sted hvor... Jeg får lett venner
- Skolen min er et sted hvor...Jeg føler at jeg hører til
- Skolen min er et sted hvor...Det virker som om andre elever liker meg
- Skolen min er et sted hvor...Jeg føler meg ensom (snudd skala)
- Skolen min er et sted hvor...Jeg ikke ønsker å gå (snudd skala)

I Figur 2.6 viser vi gjennomsnittsverdiene på de fire indeksene, for MOT- og kontrollskoleelevene. Vi ser at MOT-skoleelevene skårer høyere enn kontrollskoleelevene på alle de fire indeksene. Det er imidlertid bare gjennomsnittsverdiene for klassemiljø når det gjelder egne holdninger og atferd som er signifikant forskjellig på minst 5 prosent nivå.

Figur 2.6 Trivsel, klassemiljø og skolemiljø (indekser). Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

2.2 Endringer i trivsel og effekt av MOT

Vi ser her på endringer i trivsel fra undersøkelsens runde 1 til runde 3, blant MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene, og tar da utgangspunkt i svarene fra de skolene som var med i begge rundene. Det innebærer at tallene vi presenterer fra runde 3 er litt andre enn det vi rapporterte i forrige avsnitt.

I gjennomsnitt har trivselen blitt dårligere fra undersøkelsens runde 1 til runde 3 både blant MOT- og kontrollskoleelevene. På spørsmål om de trives på skolen, har andelen som trives svært godt blitt redusert fra 43 til 38 prosent blant MOT-skoleelevene og fra 40 til 38 prosent

blant kontrollskoleelevene. Vi finner med andre ord at *nedgangen* i andelen som trives svært godt på skolen er noe sterkere blant MOT-skoleelevene enn blant kontrollskoleelevene.

På spørsmål om de trives sammen med elevene i gruppa/klassen, har andelen som svarer ”svært godt” gått ned fra 54 til 48 prosent blant MOT-skoleelevene, mens den har *økt* fra 46 til 50 prosent blant kontrollskoleelevene. Her har med andre ord utviklingen vært klart dårligere for MOT- enn for kontrollskoleelevene.

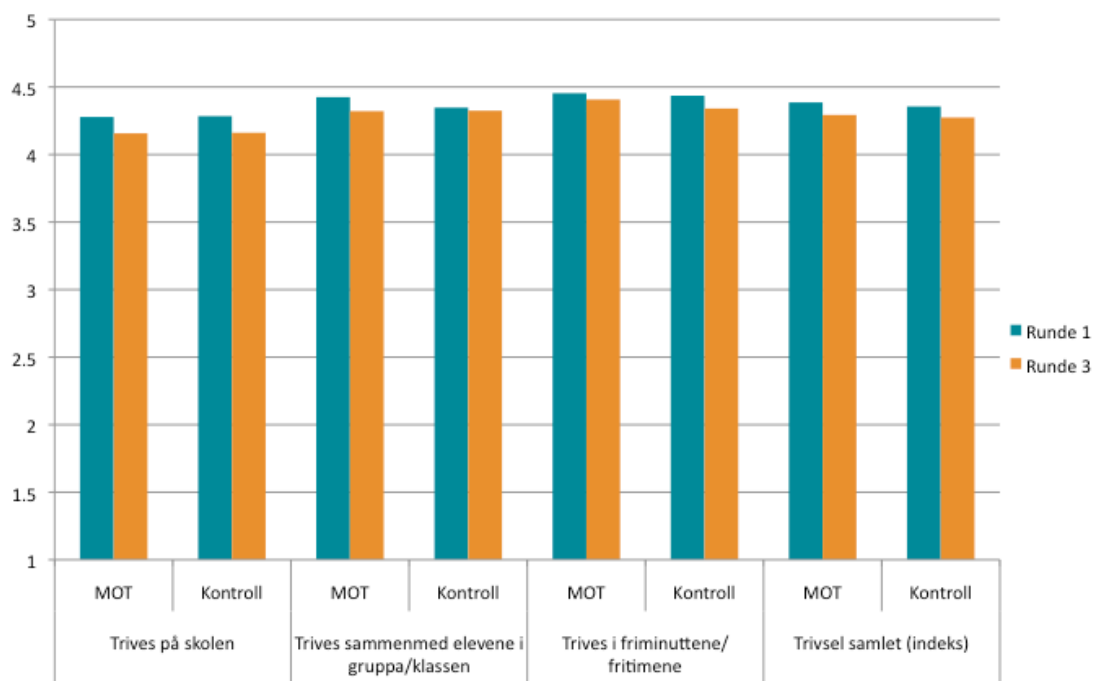
Når det gjelder trivsel i friminuttene/fritimene, er bildet et annet. Her er det ingen endring i andelen av MOT-skoleelevene som svarer at de trives svært godt (55 prosent), mens andelen er redusert fra 54 til 52 prosent blant kontrollskoleelevene.

Andelene av elevene som svarer at de ikke trives noe særlig eller ikke trives i det hele tatt har ikke endret seg særlig forskjellig i de to gruppene.

I Figur 2.7 viser vi gjennomsnittsverdier på de tre spørsmålene, der 1 er svært dårlig trivsel og 5 er svært god trivsel. Reduksjonen i *gjennomsnittsverdiene* er omtrent lik når det gjelder trivsel på skolen, en god del større blant MOT- enn blant kontrollskoleelevene når det gjelder trivsel i klassen/gruppa, mens den er større blant kontroll- enn blant MOT-skoleelevene når det gjelder trivsel i friminuttene/fritimene.

Til høyre i figuren viser vi samleindeksen for trivsel som består av gjennomsnittet av de tre spørsmålene. Vi ser at den gjennomsnittlige reduksjonen i trivselen er omtrent lik i de to gruppene. Utvikling i trivselen blant elevene gir med andre ord ikke noe entydig bilde av betydningen av MOT.

Figur 2.7 *Endring i trivsel fra runde 1 til runde 3. Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (trives ikke i det hele tatt) til 5 (trives svært godt)*

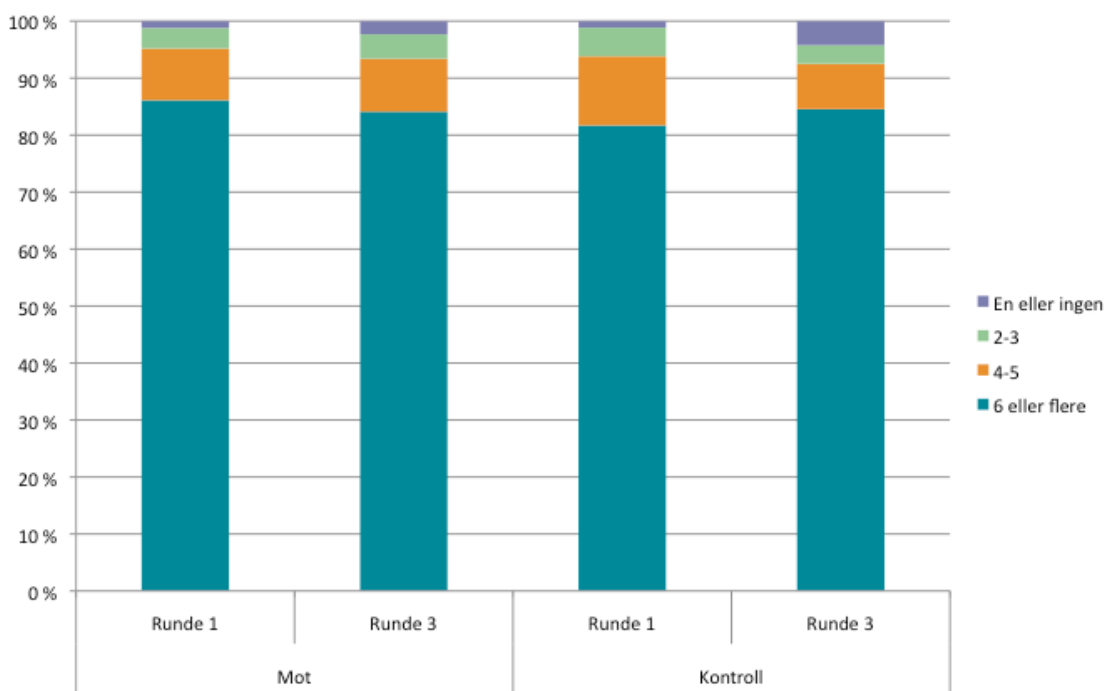
Dersom vi forutsetter at det er de samme elevene i hver klasse som har besvart begge undersøkelsene, finner vi at utviklingen i MOT-skolene er signifikant (på 5 prosent nivå) mer negativ enn utviklingen i kontrollskolene når det gjelder hvordan elevene trives sammen med klassen/gruppa.

Det har også vært en del endring i antall venner elevene oppgir å ha på skolen. I begge gruppene har det vært en økning i andelen av elevene som svarer at de ikke har noen eller bare én venn på

skolen. Denne økningen er størst i kontrollgruppa – fra 1 til 4 prosent, mens den i MOT-gruppa har økt fra 1 til 2 prosent. Denne forskjellen er signifikant. I den andre enden av skalaen har andelen av elevene som svarer at de har 6 eller flere venner på skolen økt i kontrollgruppa – fra 82 til 85 prosent, mens den har gått noe ned i MOT-gruppa – fra 86 til 84 prosent.

Dersom vi behandler spørsmålet om antall venner som en indeks, med verdier fra 1 (ingen venner) til 5 (6 eller flere venner), finner vi ingen signifikant forskjell mellom MOT-skolene og kontrollskolene. Det betyr at det ikke er noen forskjell i de ”gjennomsnittlige svarene” mellom de to gruppene, men det *er* altså en forskjell i den ene enden av skalaen – andelen som bare har en eller ingen venner har økt mer i kontroll- enn i MOT-skolene.

Figur 2.8 Hvor mange venner har du på skolen? Endring fra runde 1 til runde 3

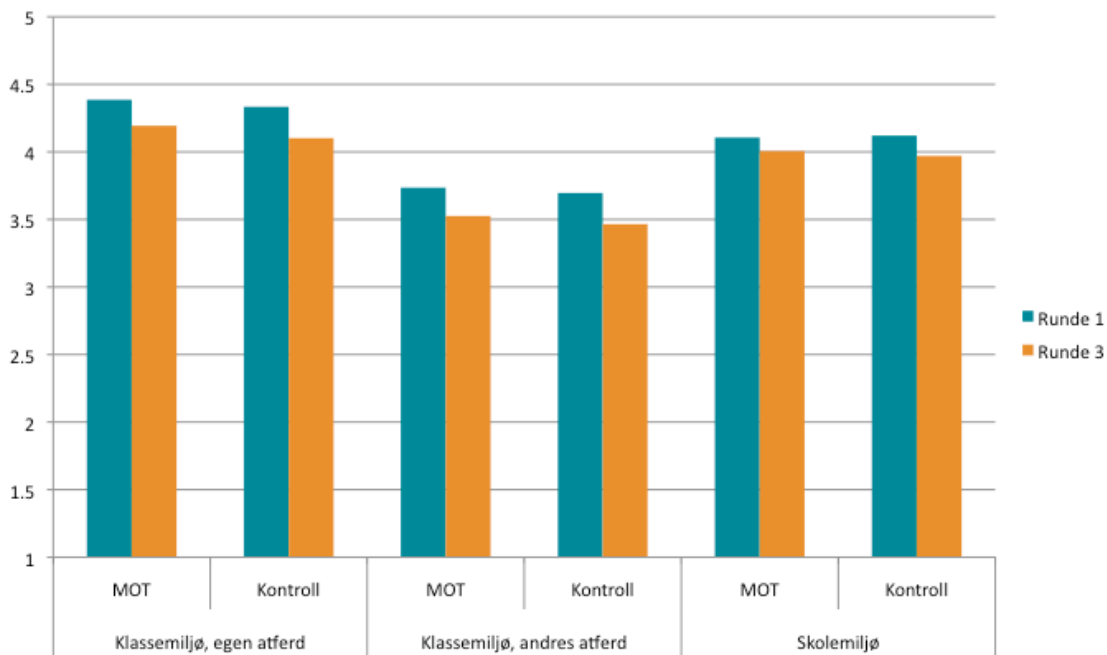

Spørsmålene som ble stilt for å måle klassemiljøet og skolemiljøet var like i de to undersøkelsene. Vi kan derfor sammenlikne utviklingen i de tre indeksene; klassemiljø – egne holdninger og atferd, klassemiljø – oppfatning av medelevers holdninger og atferd, samt skolemiljø.

I Figur 2.9 viser vi utviklingen i gjennomsnittsverdiene. Vi ser at det har vært en negativ utvikling i oppfatningen av klasse- og skolemiljøet i begge gruppene fra runde 1 til runde 3. Reduksjonen er imidlertid noe større blant kontrollskoleelevene enn blant MOT-skoleelevene på alle de tre målene. Forskjellene er imidlertid ikke store.

Dersom vi bruker tilsvarende metode som for å vurdere signifikans av forskjeller i utviklingen i trivsel, finner vi at MOT-skolene har hatt en signifikant mindre negativ utvikling enn kontrollskolene når det gjelder klassemiljøet – elevenes *egne* holdninger og atferd (5-prosent nivå).

Figur 2.9 Endring i klassemiljø og skolemiljø fra runde 1 til runde 3 (indekser).
Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

3 Mobbing

Det ble stilt flere spørsmål om mobbing i undersøkelsen: Om forekomsten av mobbing, hvem som eventuelt har mobbet, og hvem elevene ville fortelle om eventuell mobbing til. I tillegg handlet noen av holdningsspørsmålene om mobbing (se kapittel 6)

I kapittel 3.1 presenterer vi svarene fra MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene i runde 3 av undersøkelsen, mens i kapittel 3.2 ser vi på endringer fra runde 1 til runde 3, bare blant de klassene som var med i begge rundene.

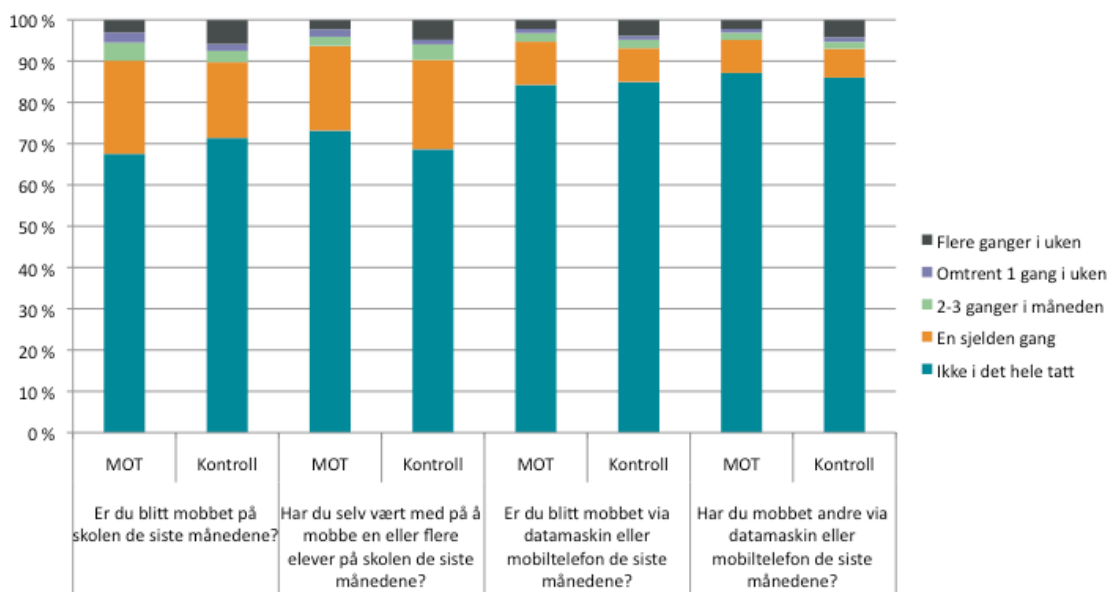
3.1 Mobbing blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010

Det ble stilt fire spørsmål om forekomsten av mobbing, svarene er gjengitt i Figur 3.1. På spørsmål om elevene var blitt mobbet på skolen de siste månedene, svarer rundt 70 prosent av dem ”ikke i det hele tatt”. Andelen er noe lavere blant MOT-skoleelevene. Det er ingen forskjell i andelen som svarer ”2-3 ganger i måneden” eller oftere – det gjelder 10 prosent i begge gruppene. Imidlertid er andelen som har blitt mobbet *flere ganger i uka* signifikant forskjellig i de to gruppene – det gjelder 3 prosent av MOT-elevene og 6 prosent av kontrollskoleelevene.

På spørsmål om de selv har vært med på å mobbe noen elever på skolen de siste månedene, er det noe større og klart signifikante forskjeller mellom de to gruppene. 73 prosent av MOT-elevene svarer ”ikke i det hele tatt”, det gjelder 69 prosent av kontrollskoleelevene. Det er også en større andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som svarer at de har mobbet noen mer enn en sjelden gang – henholdsvis 10 og 6 prosent.

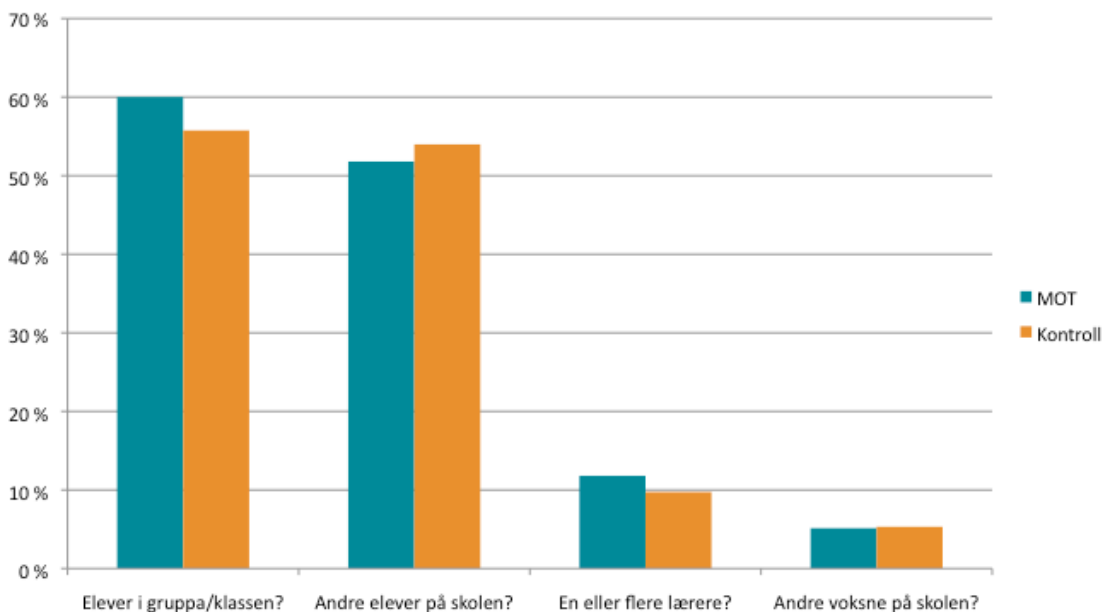
Det ble også stilt spørsmål om elevene hadde blitt mobbet via datamaskin eller mobiltelefon de siste månedene, og om de selv hadde mobbet andre på denne måten. Det er små forskjeller mellom de to gruppene i svarene på disse to spørsmålene. Om lag 85 prosent svarer at de selv *ikke* har blitt mobbet på denne måten i det hele tatt, og noe flere svarer at de selv *ikke* har mobbet noen på denne måten i det hele tatt. Andelen som svarer at det har skjedd mer enn ”en sjelden gang” er noe høyere blant kontroll- enn blant MOT-skoleelevene på de to spørsmålene – henholdsvis 7 og 5 prosent på begge spørsmålene.

Figur 3.1 Forekomst av mobbing

På spørsmål om hvem som har mobbet, i de tilfellene elevene selv var blitt mobbet, svarer flest at det er elever i gruppa/klassen – det gjelder 60 prosent av MOT-skoleelevene og 56 prosent av kontrollskoleelevene, deretter kommer andre elever på skolen – henholdsvis 52 og 54 prosent svarer det. 12 prosent av MOT- og 10 prosent av de kontrollskoleelevene som er blitt mobbet oppgir at det er lærere på skolen som har mobbet. Se Figur 3.2.

Figur 3.2 Hvem har mobbet deg de siste månedene? (Du kan sette flere kryss) Prosent av de som har blitt mobbet

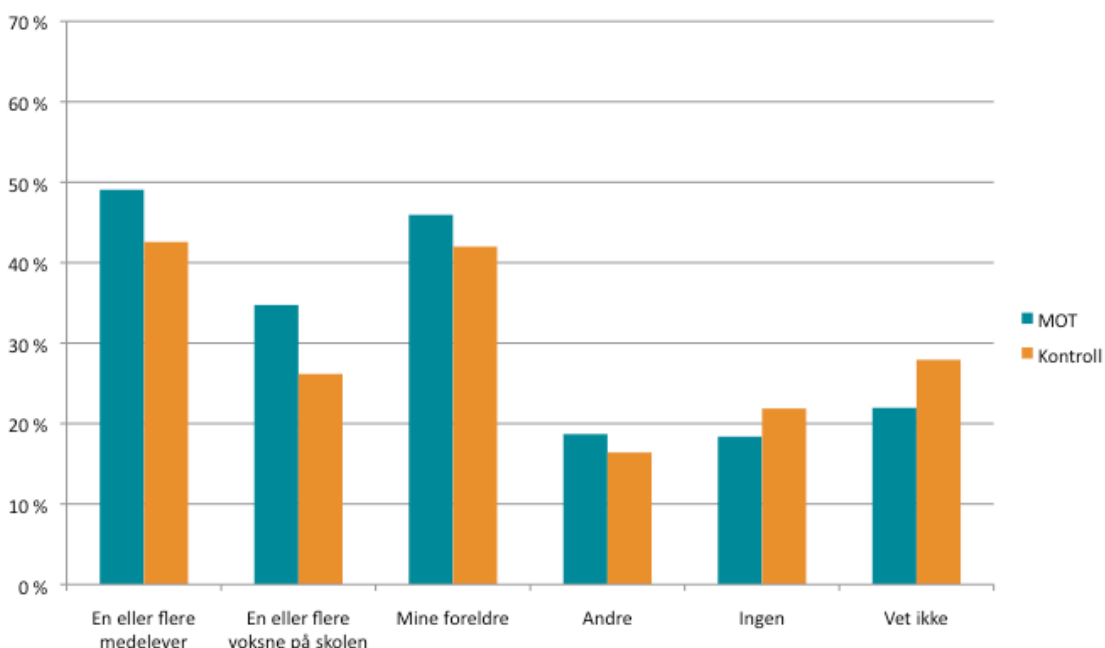
Det ble stilt tre spørsmål om hvem elevene ville fortelle om eventuell mobbing til – dersom de selv blir mobbet, dersom de ser at andre blir mobbet, og dersom de selv blir mobbet via datamaskin eller mobiltelefon. Svarene er vist i Figur 3.3 - Figur 3.5.

Elevene kunne sette flere kryss på disse spørsmålene. Vi ser at MOT-skoleelevene gjennomgående angir flere grupper som de ville fortelle om mobbing til, og at det er en mindre andel av dem som svarer ”ingen” og ”vet ikke” på alle de tre spørsmålene.

Det er nesten halvparten av MOT-skoleelevene som ville si det til en eller flere medelever dersom de ble mobbet, 46 prosent ville si det til sine foreldre, og 35 prosent til en eller flere voksne på skolen. Blant kontrollskoleelevene er disse andelene 43, 42 og 26 prosent. Andelene som ville si det til en eller flere medelever, og andelene som ville si det til voksne på skolen er signifikant forskjellige i de to gruppene.

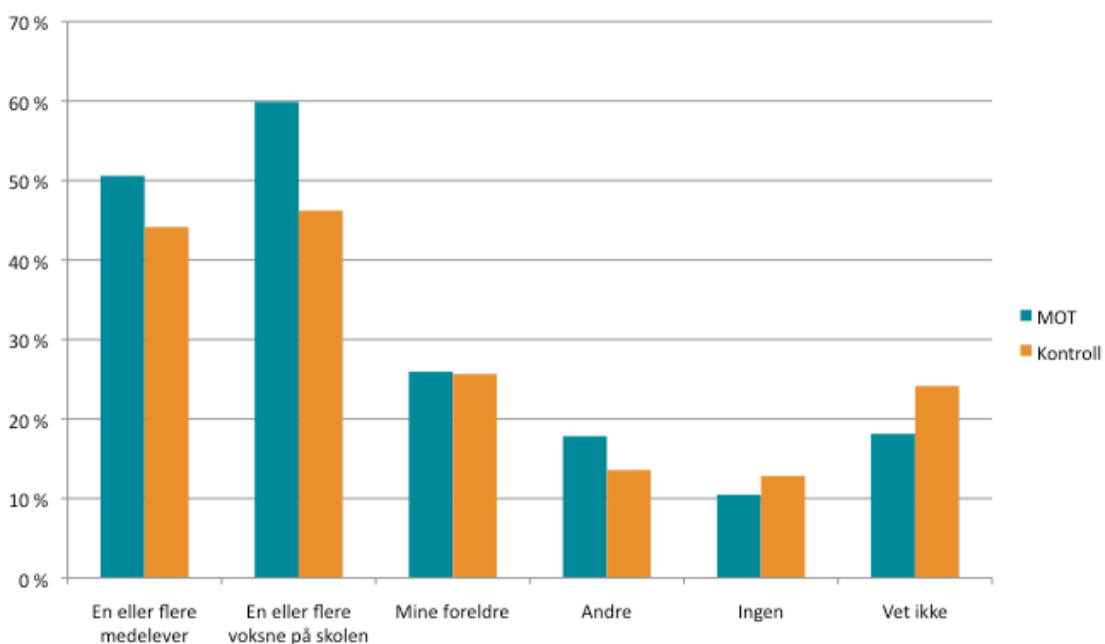
Videre er det 18 og 22 prosent av henholdsvis MOT- og kontrollskoleelevene som ikke ville fortelle det til noen, og 22 og 28 prosent svarer ”vet ikke”. Den siste forskjellen er også signifikant.

Figur 3.3 Dersom du blir mobbet vil du si det til ... (du kan sette flere kryss)

På spørsmål om hvem de vil si det til dersom de ser *andre* elever bli mobbet, svarer den største andelen ”en eller flere voksne på skolen”. Det gjelder hele 60 prosent av MOT-skoleelevene, og 46 prosent av kontrollskoleelevene. Det er også en høyere andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som vil si det til en eller flere medelever – 51 og 44 prosent. 18 og 24 prosent svarer ”vet ikke”. Alle disse forskjellene er signifikante.

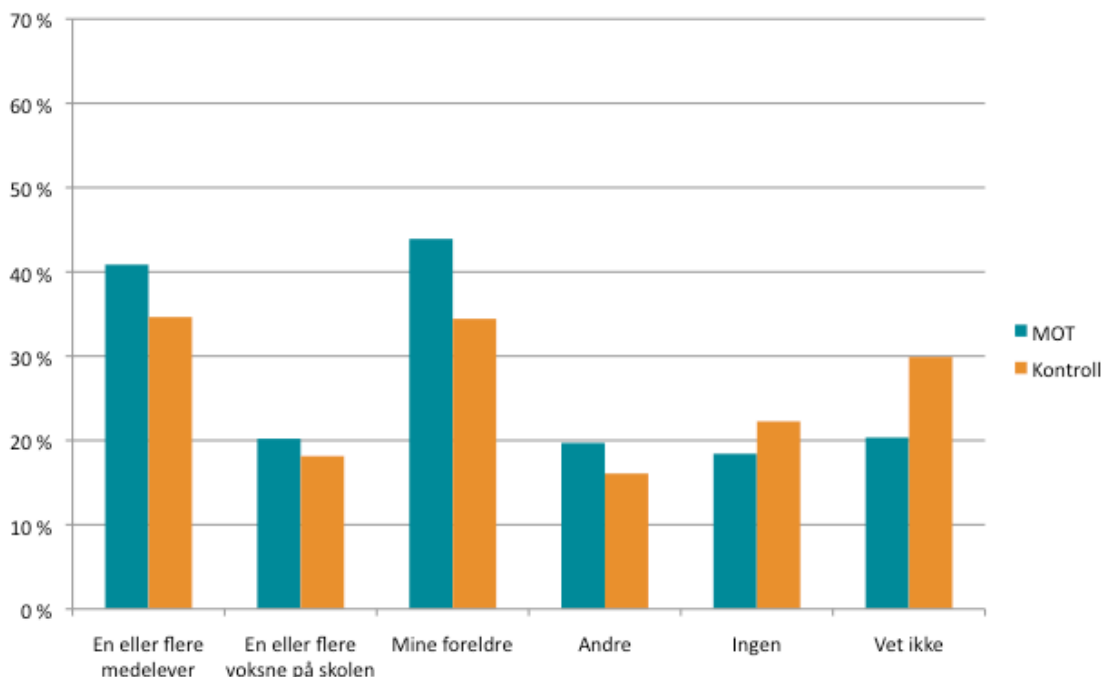
Figur 3.4 Dersom du ser andre elever bli mobbet, vil du si det til ... (du kan sette flere kryss)

I Figur 3.5 viser vi svarene på spørsmålet om hvem elevene vil si det til dersom de blir mobbet via datamaskin eller mobiltelefon. Svarene er relativt like som det som gjaldt når de ble mobbet

generelt. Det er en tendens til at elevene vil fortelle det til færre ulike grupper dersom de blir mobbet via datamaskin eller mobiltelefon, samt at foreldre relativt sett blir en viktigere kanal.

Figur 3.5 Dersom du blir mobbet via datamaskin eller mobiltelefon, vil du si det til ... (du kan sette flere kryss)

3.2 Endringer i mobbing og effekt av MOT

Spørsmålene om mobbing ble stilt på litt ulik måte i runde 1 og 3. I runde 1 ble det stilt spørsmål om elevene hadde blitt mobbet eller selv hadde mobbet noen *siden de begynte i 8. klasse*, og det var fire svaralternativer. I runde 3 spurte vi om eleven hadde mobbet eller selv hadde blitt mobbet *de siste månedene*, og det var fem svaralternativer. Alternativene er vist i tabellen under.

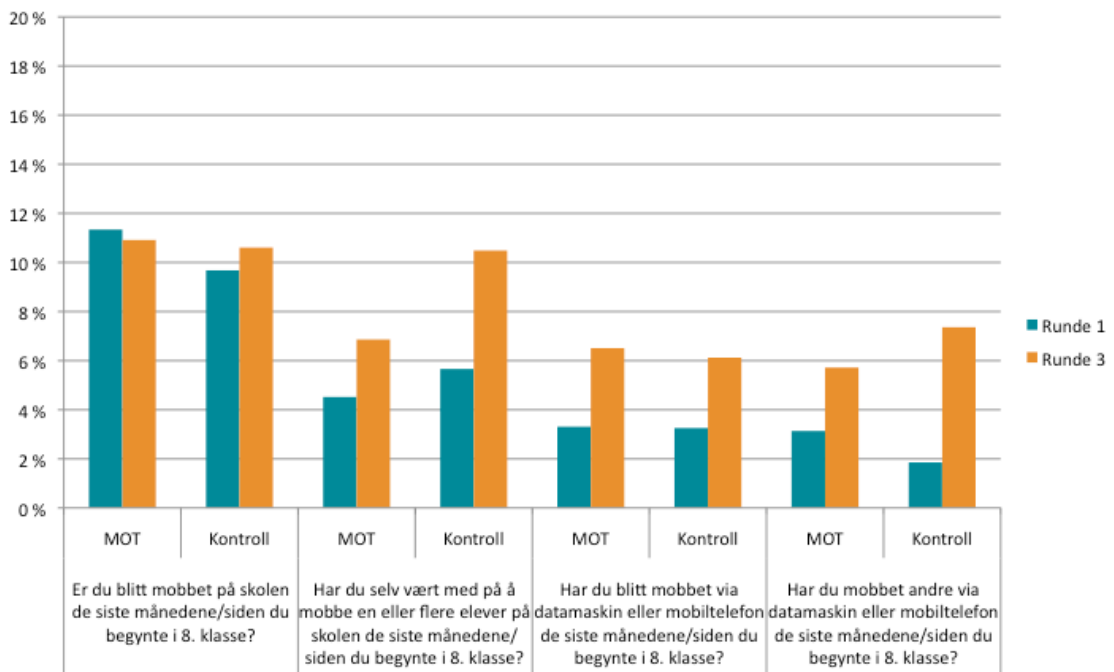
Runde 1		Runde 3	
Mobbet noen eller blitt mobbet siden du begynte i 8. klasse?		Mobbet noen eller blitt mobbet de siste månedene?	
Ikke i det hele tatt	1	Ikke i det hele tatt	1
En gang	2	En sjelden gang	2
2-3 ganger	3	2-3 ganger i mnd	3
Flere ganger	4	Omtrent en gang i uka	4
		Flere ganger i uka	5

Svarene på spørsmålene er altså ikke sammenliknbare mellom runde 1 og runde 3. *Endringene* i svarene burde imidlertid være sammenliknbare mellom MOT-skolene og kontrollskolene. I Figur 3.6 viser vi andelen av elevene som svarer at de er blitt mobbet eller selv har mobbet noen mer enn "en sjelden gang" (runde 3) eller mer enn "en gang" (runde 1).

Andelen av elevene som svarer at de er blitt mobbet mer enn ”en sjelden gang” (”en gang”) er omtrent den samme i runde 1 og runde 3, og den er lik blant MOT- og kontrollskoleelevene – rundt 11 prosent. Andelen av elevene som oppgir at *de selv* har vært med på å mobbe noen mer enn en sjelden gang/mer enn en gang har imidlertid økt, fra 5 til 7 prosent blant MOT-elevne, og fra 6 til 10 prosent blant kontrollskoleelevene. Økningen er altså større i kontrollgruppa enn blant MOT-skoleelevene.

Også andelen som har blitt mobbet via mobiltelefon eller data har økt noe, men økningen er lik i begge gruppene. Andelen som selv har mobbet andre via datamaskin eller mobiltelefon mer enn en gang eller mer enn en sjelden gang, har imidlertid også økt mer i kontrollgruppa enn blant MOT-elevne, henholdsvis fra 2 til 7 prosent og fra 3 til 6 prosent.

Figur 3.6 *Andel av elevene som har blitt mobbet eller selv har mobbet noen mer enn en sjelden gang(/mer enn en gang) i løpet av de siste månedene(/siden de begynte i 8.klasse), i runde 1 og 3*

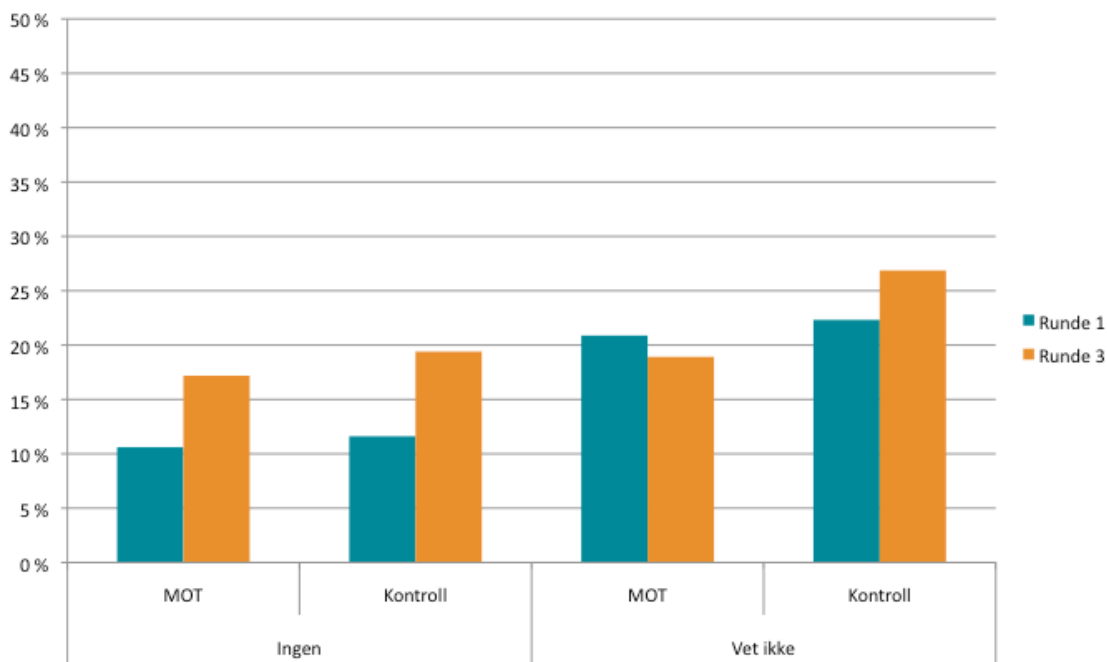

På samme måte som for de tidligere spørsmålene har vi testet signifikansen i de forskjellene vi ser i Figur 3.6. Vi har laget ”mobbeindekser” på klassenivå, og ser på endringer i graden av mobbing blant elevene i de enkelte klassene. Vi finner da at én av forskjellene som indikeres i Figur 3.6 er signifikant: Det er en mer negativ utvikling i kontrollskolene enn i MOT-skolene når det gjelder elevenes svar på hvor mye de selv har vært med på å mobbe andre.

Har det skjedd noen endring i elevenes mening om hvem de vil fortelle det til hvis de blir mobbet eller hvis de ser at andre blir mobbet? I Figur 3.7 og Figur 3.8 viser vi utviklingen i andelen av elevene som svarer ”ingen” og ”vet ikke” på disse spørsmålene.

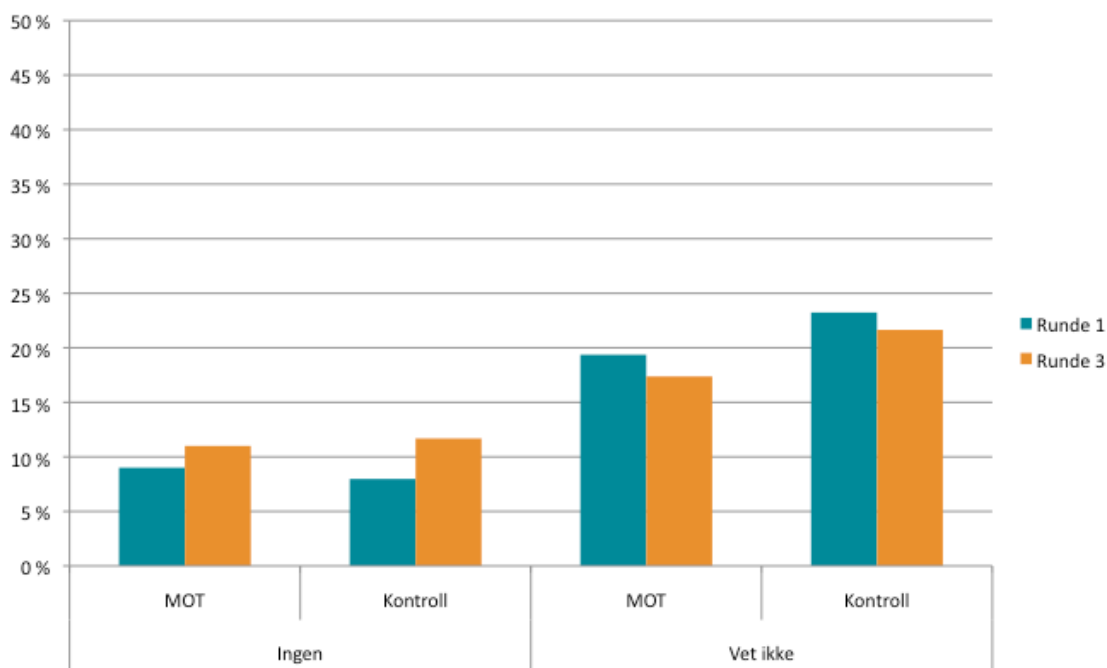
Vi ser at andelen som svarer at de ikke ville fortelle det til noen hvis de blir mobbet har økt omtrent like mye i begge gruppene, fra 11 til 17 prosent blant MOT-elevne og fra 12 til 19 prosent blant kontrollskoleelevene. Andelen som svarer ”vet ikke” har imidlertid gått ned i MOT-gruppa, fra 21 til 19 prosent, men den har økt fra 22 til 27 prosent i kontrollgruppa. Denne forskjellen er klart signifikant.

Figur 3.7 Dersom du blir mobbet vil du si det til... Andel av elevene som svarer "ingen" og "vet ikke" i runde 1 og 3

Det har også vært en økning i andelen av elevene som sier at de ikke vil fortelle det til noen hvis de ser at andre blir mobbet, men økningen er noe større i kontrollgruppa (fra 8 til 12 prosent) enn i MOT-gruppa (fra 9 til 11 prosent). Andelen som svarer "vet ikke", er redusert like mye i begge gruppene – fra 19 til 17 prosent blant MOT-skoleelevene, og fra 23 til 22 prosent blant kontrollskoleelevene.

Figur 3.8 Dersom du ser andre elever bli mobbet, vil du si det til... Andel av elevene som svarer "ingen" og "vet ikke" i runde 1 og 3

4 Rusmidler

MOT jobber for å redusere ungdommers bruk av rusmidler. I undersøkelsen ble det derfor stilt flere spørsmål om bruk av og holdninger til røyking, snus og alkohol.

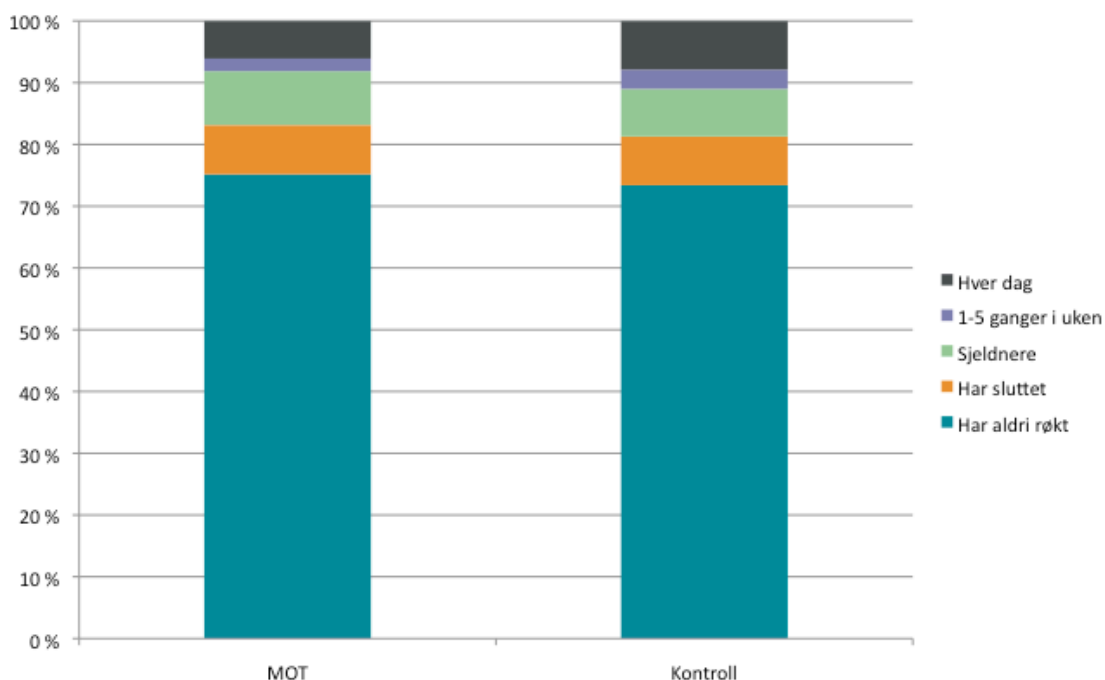
I kapittel 4.1 presenterer vi svarene fra MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene i runde 3 av undersøkelsen, mens i kapittel 4.2 ser vi på endringer fra runde 1 til runde 3, bare blant de klassene som var med i begge rundene.

4.1 Røyking, snus og alkohol blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010

Røyking og snus

På spørsmål om de har røykt noen gang, er det $\frac{3}{4}$ av ungdomsskoleelevene som svarer nei. Spørsmålet i Figur 4.1 kombinerer dette spørsmålet med spørsmål om hvor ofte de røyker. Vi ser at det er en noe høyere andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som røyker, særlig er andelen som røyker minst én gang i uka høyere, henholdsvis 11 og 8 prosent. Forskjellen er imidlertid bare signifikant på 10 prosentnivå.

Figur 4.1 Hvor ofte røyker du?

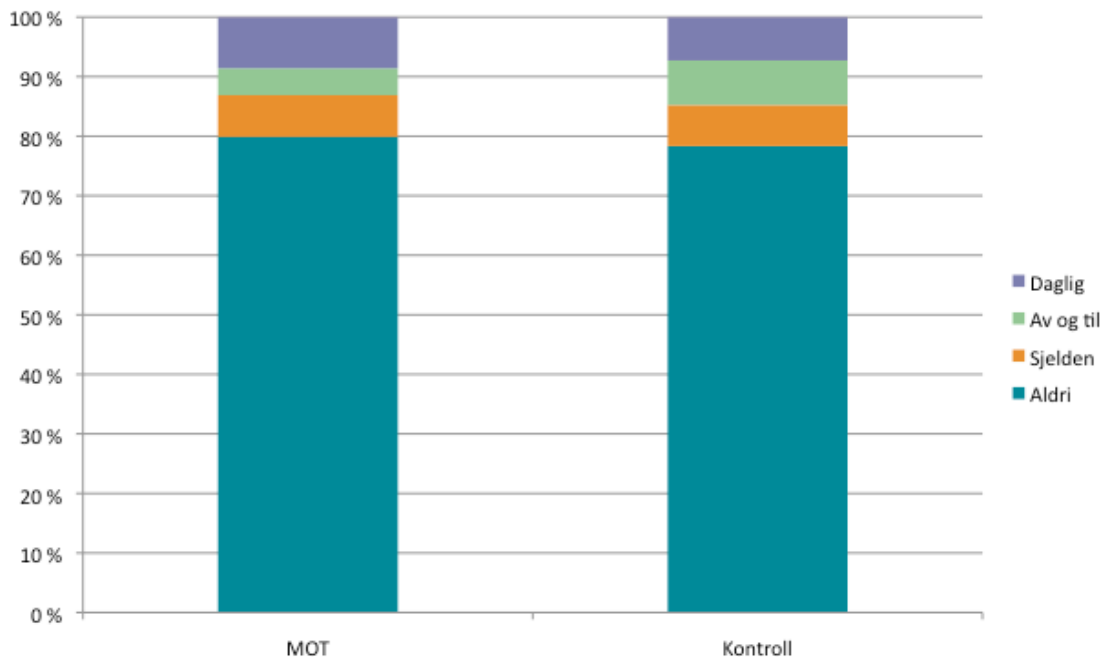

Vi stilte spørsmål til de som har røykt noen gang om hvor gamle de var første gang de prøvde. Svarene er like i de to gruppene. Så mye som halvparten av de som har røykt var under 13 år den første gangen de prøvde, $\frac{1}{4}$ svarer 13 år, og noe færre svarer 14 år. $\frac{3}{4}$ av de som har prøvd å røyke har altså gjort det første gang før eller omtrent på den tiden de begynte på ungdomsskolen.

I Figur 4.2 viser vi svarene på spørsmål om elevene bruker snus. Det er små forskjeller i svarene til de to gruppene. Det er rundt 20 prosent av elevene som svarer at de bruker snus, og de fordeler seg omtrent likt på de som snuser daglig, av og til, og sjelden. Det er imidlertid en

vesentlig høyere andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene som snuste første gang da de var svært unge – under 13 år. Det gjelder 47 prosent av de kontrollskoleelevene og 36 prosent av de MOT-skoleelevene som bruker snus. Det er på den annen side hele 37 prosent av MOT-skoleelevene og bare 8 prosent av de kontrollskoleelevene som snuser som gjorde det første gang da de var 14 år eller mer – det vil si relativt nylig.

Figur 4.2 Bruker du snus?

Alkohol

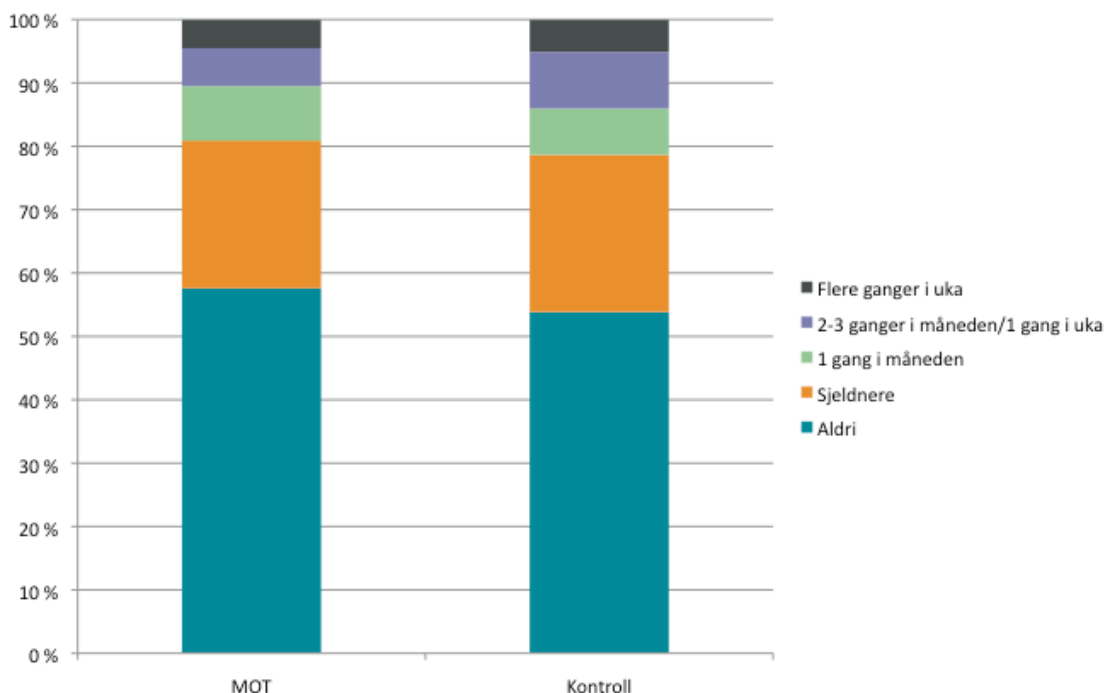
Når det gjelder alkohol stilte vi en rekke spørsmål: Om elevene har prøvd å drikke alkohol, hvor ofte de drikker, hvor gamle de var første gangen, om de har vært tydelig beruset, hvor gamle de var første gang det skjedde, samt hvor gamle de mener man bør være for å drikke alkohol.

Spørsmålet om de har prøvd å drikke alkohol hadde tre svaralternativer: ”Ja”, ”nei”, samt ”Egentlig ikke, men har smakt litt hjemme”. Andelen av elevene som svarer ”ja” er lik blant MOT- og kontrollskoleelevene – rundt 40 prosent. Andelen som svarer ”nei” er imidlertid høyere blant MOT- enn blant kontrollskoleelevene – henholdsvis 32 og 24 prosent. Det er altså flere i kontrollgruppa enn i MOT-gruppa som svarer at de ”egentlig ikke” har drukket alkohol, men som har smakt alkohol hjemme. Denne forskjellen er signifikant.

Figur 4.3 viser både andelen av elevene som drikker alkohol og hvor ofte de drikker.³ Vi ser at godt over halvparten av elevene svarer at de aldri drikker alkohol, og at denne andelen er noe høyere blant MOT-skoleelevene enn blant kontrollskoleelevene (58 og 54 prosent). Det er dessuten en høyere andel av kontroll- enn av MOT-skoleelevene som oppgir at de drikker oftere enn en gang i måneden (14 og 10 prosent).

³ Andelen som svarte ”aldri” på dette spørsmålet er noe høyere enn andelen som svarte nei på spørsmålet om de noen gang hadde prøvd å drikke alkohol, siden de to spørsmålene ikke er formulert likt. Noen av de som svarte at de bare hadde smakt litt hjemme, svarte ”aldri” på spørsmålet om hvor ofte de drikker, mens andre svarte ”sjeldnere” (enn en gang i måneden).

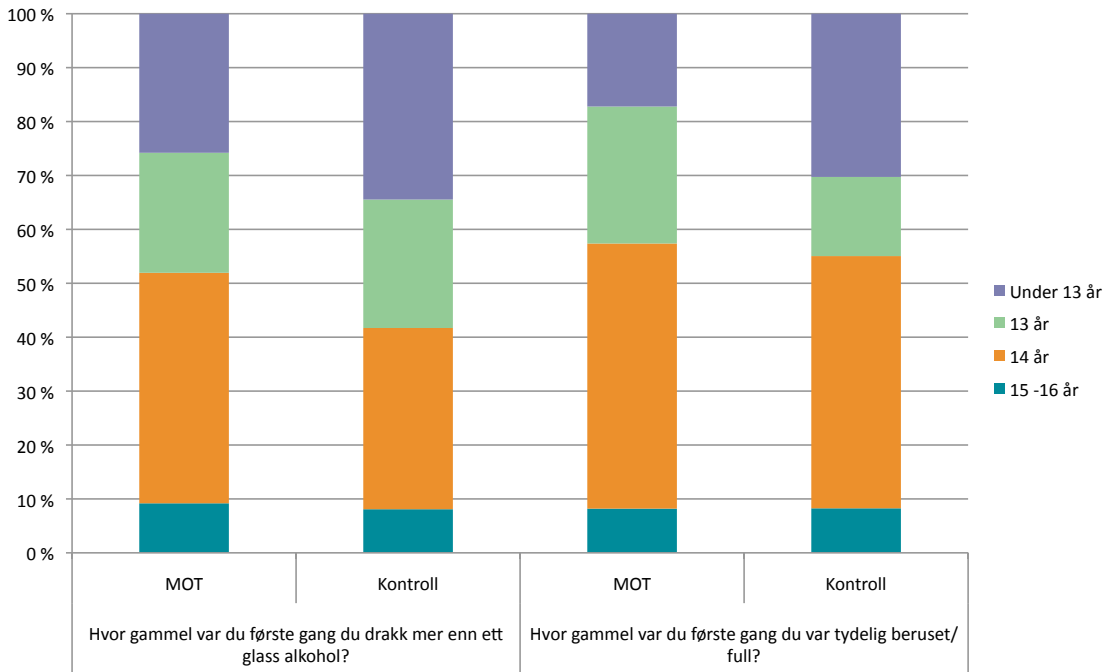
Figur 4.3 Hvor ofte drikker du alkohol?

De elevene som svarte at de drakk alkohol (noen ganger) ble stilt spørsmål om de noen gang har drukket så mye alkohol at de har vært tydelig beruset/full. 43 prosent av dem svarer ja på det. Dette utgjør 19 prosent av alle elevene i undersøkelsen, og denne andelen er lik i de to gruppene.

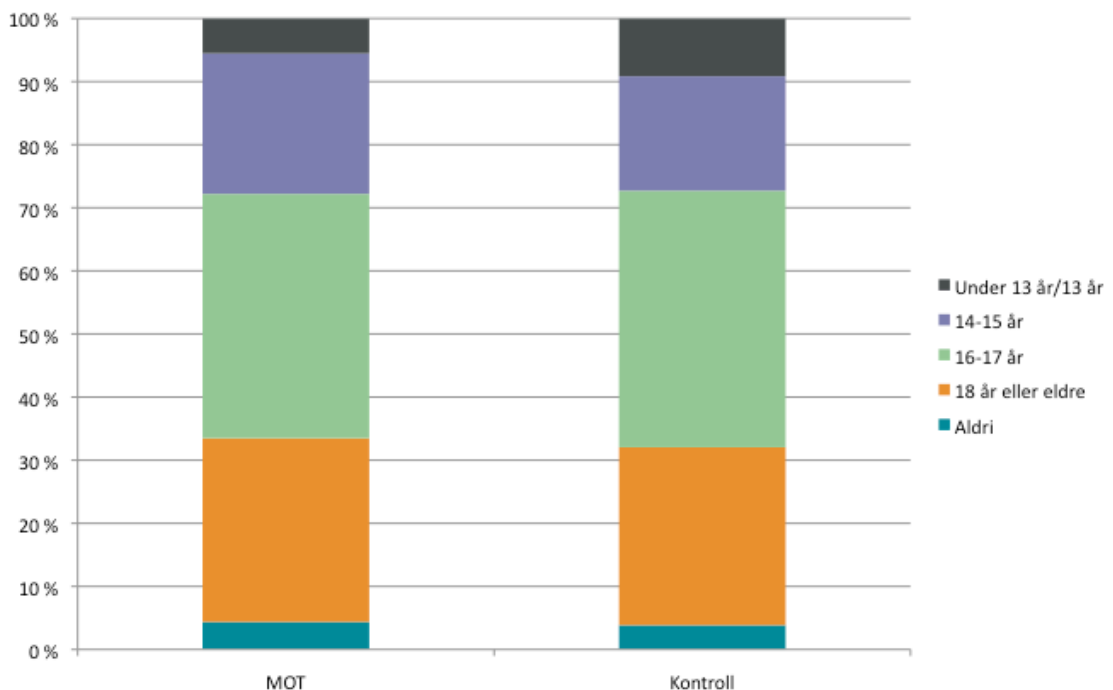
Når det gjelder debutalderen for alkohol, ble elevene både spurt om når de første gang drakk mer enn ett glass alkohol, og når de første gang hadde vært beruset/full. Vi ser av Figur 4.4 at debutalderen er lavere blant kontrollskoleelevene enn blant MOT-skoleelevene. Så mye som 58 prosent av de kontrollskoleelevene og 48 prosent av de MOT-skoleelevene som oppga at de drikker alkohol, var 13 år eller yngre første gang de drakk mer enn ett glass. Når det gjelder aldersfordelingen for når det første gang skjedde at de var beruset, skiller kontrollskoleelevene seg ut ved at 30 prosent av de som hadde vært beruset svarer at de var *under* 13 år, mot 17 prosent av MOT-skoleelevene. Det er imidlertid en større andel av MOT-skoleelevene som svarer 13 år.

Figur 4.4 Alder for første smak av alkohol og første erfaring med å være beruset/full. Prosent av de som har smakt alkohol/har vært beruset/full

Til slutt ble det stilt et spørsmål om ungdommenes holdning til alkohol, målt ved hvor gammel de mener man bør være før man kan drikke alkohol. Svarene er vist i Figur 4.5. Det er liten forskjell mellom gruppene i svaret på dette spørsmålet, med unntak av at en noe høyere andel av kontrollskoleelevene enn av MOT-skoleelevene mener at man ikke trenger å være mer enn 13 år. Til sammen er det imidlertid en like stor andel i de to gruppene som mener at man ikke trenger å være mer enn 15 år – 28 prosent, og det er om lag 1/3 i begge gruppene som svarer ”18 år eller eldre” eller ”aldri”.

Figur 4.5 Hvor gammel synes du man bør være før man kan drikke alkohol?

4.2 Endringer i bruk av rusmidler og effekt av MOT

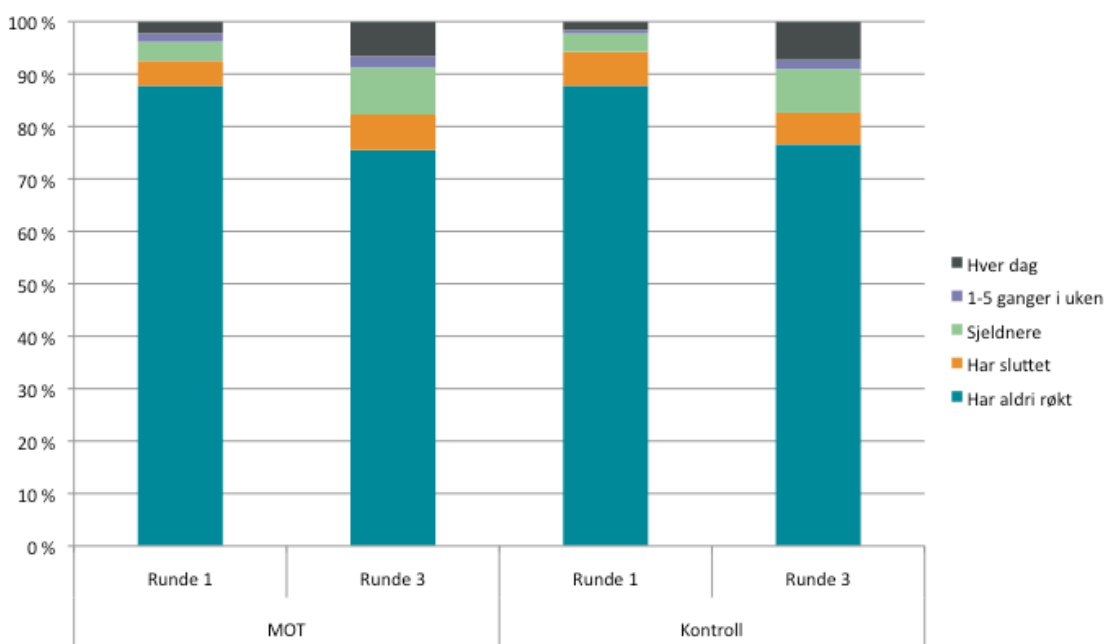
Røyking og snus

Hvordan har røyking og snusbruk endret seg fra undersøkelsens runde 1 til runde 3? Det er blitt flere som røyker og flere som snuser i begge gruppene elever. I Figur 4.6 viser vi svarene på spørsmålet om røyking fra begge undersøkelsene – blant elevene i de klassene som var med i begge rundene.

Andelen som oppgir at de aldri har røykt har gått ned fra 88 til 75 prosent blant MOT-skoleelevene og fra 88 til 77 prosent blant kontrollskoleelevene. Noen svarer at de har sluttet. Andelen som svarer at de røyker i dag har økt omtrent like mye i de to gruppene – fra 8 til 18 prosent blant MOT-skoleelevene og fra 6 til 17 prosent blant kontrollskoleelevene.

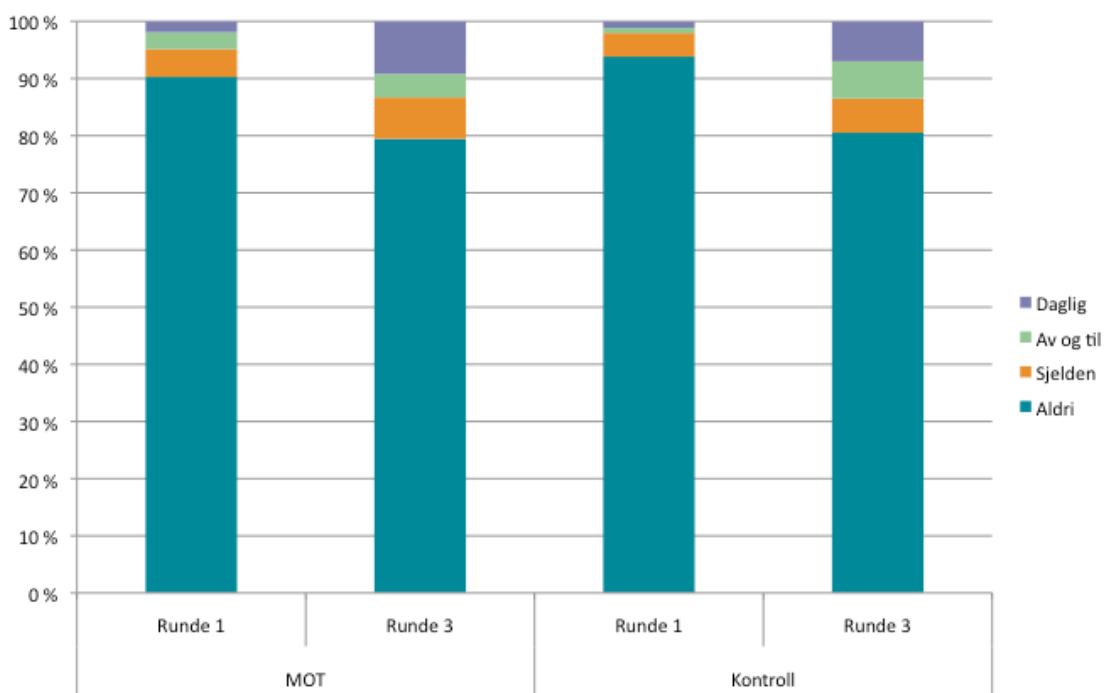
Det er en noe større økning blant kontrollskoleelevene enn blant MOT-skoleelevene i andelen som svarer at de røyker minst en gang i uka: Fra 2 til 9 prosent, mot fra 4 til 9 prosent. Forskjellene mellom MOT-skolene og kontrollskolene i endringer i tobakksbruk er imidlertid små.

Figur 4.6 *Hvor ofte røyker du? Endring fra runde 1 til 3*

Også andelen av elevene som bruker snus har økt, se Figur 4.7, i MOT-skolene fra 10 til 21 prosent og i kontrollskolene fra 6 til 20 prosent – med andre ord en sterkere økning i kontrollskolene enn i MOT-skolene. Det er også en viss forskjell i økningen i andelen som svarer at de snuser daglig eller av og til (til forskjell fra ”sjelden”). Denne andelen har økt fra 5 til 13 prosent blant MOT-skoleelevene og fra 2 til 14 prosent i kontrollgruppa.

Figur 4.7 Bruker du snus? Endring fra runde 1 til 3

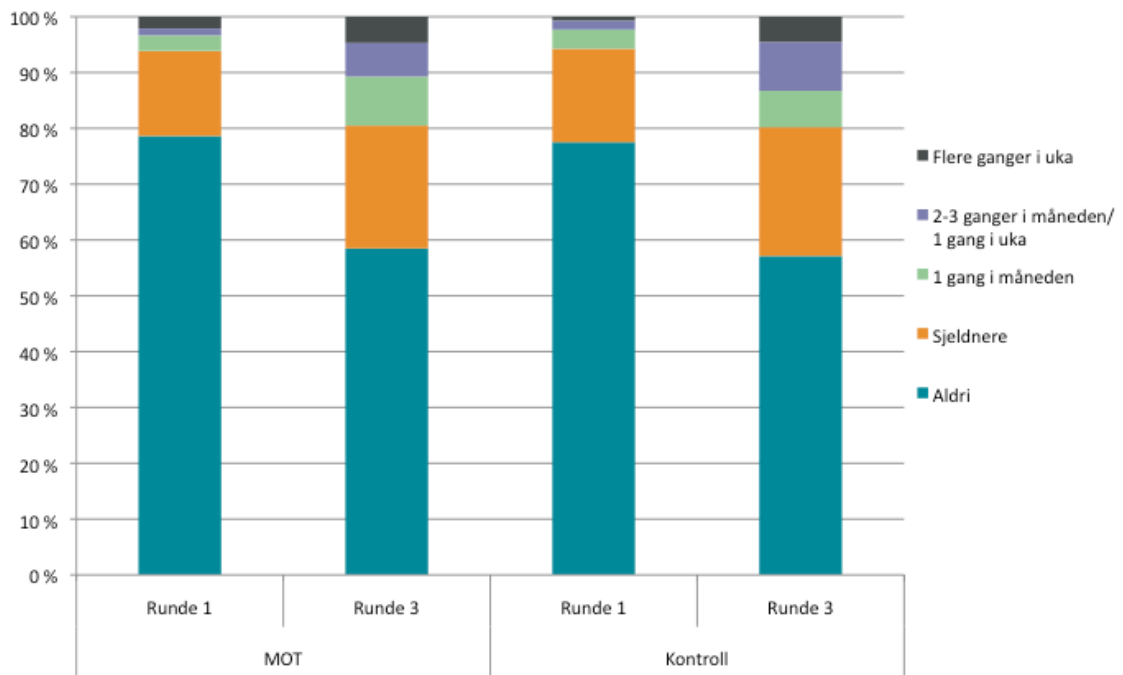

Alkohol

I Figur 4.8 viser vi svarene på spørsmål om hvor ofte elevene drikker alkohol i runde 1 og runde 3. Også bruken av alkohol har økt sterkt. Andelen av elevene som svarer at de aldri har drukket alkohol er like mye redusert i de to gruppene: Fra 79 til 58 prosent i MOT-gruppa og fra 78 til 57 prosent i kontrollgruppa.

Det er imidlertid en signifikant forskjell i endringen i andelen som svarer at de drikker alkohol mer enn en gang i måneden: Den har økt fra 3 til 11 prosent i MOT-gruppa og fra 2 til 13 prosent i kontrollgruppa.

Figur 4.8 Hvor ofte drikker du alkohol? Endring fra runde 1 til 3

Til slutt har vi sett på endringer i andelen av elevene som svarer at de noen gang har drukket så mye alkohol at de har vært tydelig beruset/fulle. Som prosent av alle elevene økte denne andelen fra 4 til 17 prosent på MOT-skolene og fra 3 til 18 prosent i kontrollskolene. Selv om økningen er svakt sterkere i kontrollskolene enn i MOT-skolene, er ikke denne forskjellen signifikant.

5 Selvtillit og optimisme

Ungdom trenger selvtillit for å kunne vise mot og ta egne valg. Vi stilte en rekke spørsmål om selvtillit i undersøkelsen, flere av dem med utgangspunkt i Rosenbergs self esteem scale (Rosenberg 1965). Vi har også stilt en del spørsmål som skal fange opp elevenes optimisme

I kapittel 5.1 presenterer vi svarene fra MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene i runde 3 av undersøkelsen, mens i kapittel 5.2 ser vi på endringer fra runde 1 til runde 3, bare blant de klassene som var med i begge rundene.

5.1 Selvtillit og optimisme blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010

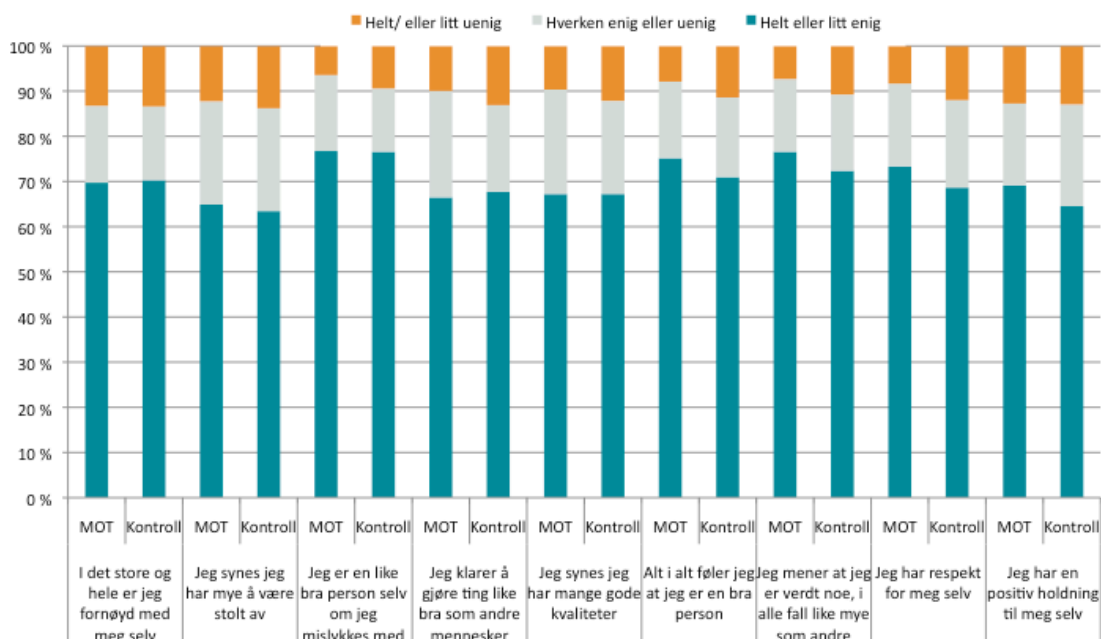
Spørsmålene om selvtillit og optimisme var formulert som utsagn som elevene skulle si seg mer eller mindre enige i, på en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig).

Utsagnene om selvtillit er gjengitt i Figur 5.1. I figuren har vi slått sammen svaralternativene helt og litt enig, og helt og litt uenig. Vi ser at en relativt høy andel av elevene er fornøyd med seg selv, og at en liten andel er misfornøyd. Aller størst andel er enige i at ”Jeg er en like bra person selv om jeg mislykkes med en oppgave”, det gjelder 77 prosent både av MOT- og kontrollskoleelevene. Blant MOT-elevene er det like mange som er enige i ”Jeg mener at jeg er verdt noe, i alle fall like mye som andre”. Lavest andel er enig i at ”Jeg synes jeg har mye å være stolt av” – henholdsvis 65 og 63 prosent av MOT- og kontrollskoleelevene er helt eller litt enig i det.

På noen av spørsmålene er det en høyere andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som er enige – det gjelder:

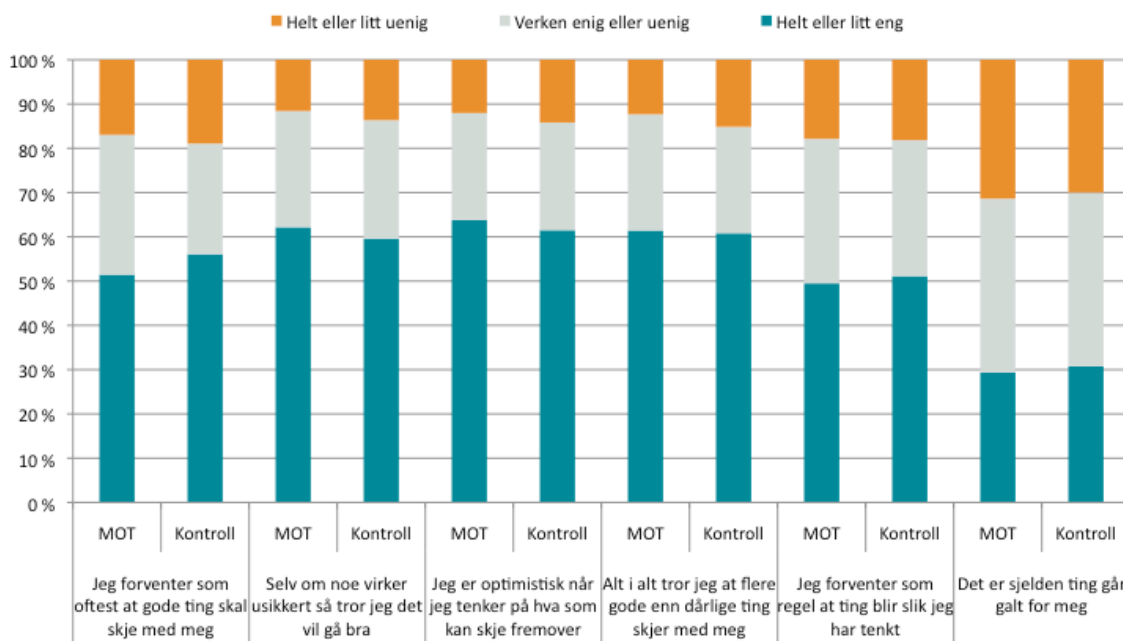
- Alt i alt føler jeg at jeg er en bra person
- Jeg mener at jeg er verdt noe, i alle fall like mye som andre
- Jeg har respekt for meg selv
- Jeg har en positiv holdning til meg selv

Figur 5.1 Utsagn om selvtillit: Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

En annen samling spørsmål handler om optimisme på egne vegne. I Figur 5.2 viser vi svarene på seks spørsmål som ble stilt opp som utsagn på samme måte som spørsmålene om selvtillit. 50-60 prosent av elevene sier seg enig i de fleste av disse spørsmålene. Aller høyest andel er enige i ”Jeg er optimistisk når jeg tenker på hva som kan skje fremover”, det gjelder 64 prosent av MOT-elevene og 62 prosent av kontrollskoleelevene. Imidlertid er det bare rundt 30 prosent som er enige i at ”Det er sjelden ting går galt for meg”, og like mange er uenige i det. Det er mindre systematiske forskjeller mellom MOT- og kontrollskoleelevene på disse spørsmålene. Det er en høyere andel av kontroll- enn av MOT-skoleelevene som er enige i at ”Jeg forventer som oftest at gode ting skal skje med meg” – henholdsvis 56 og 51 prosent.

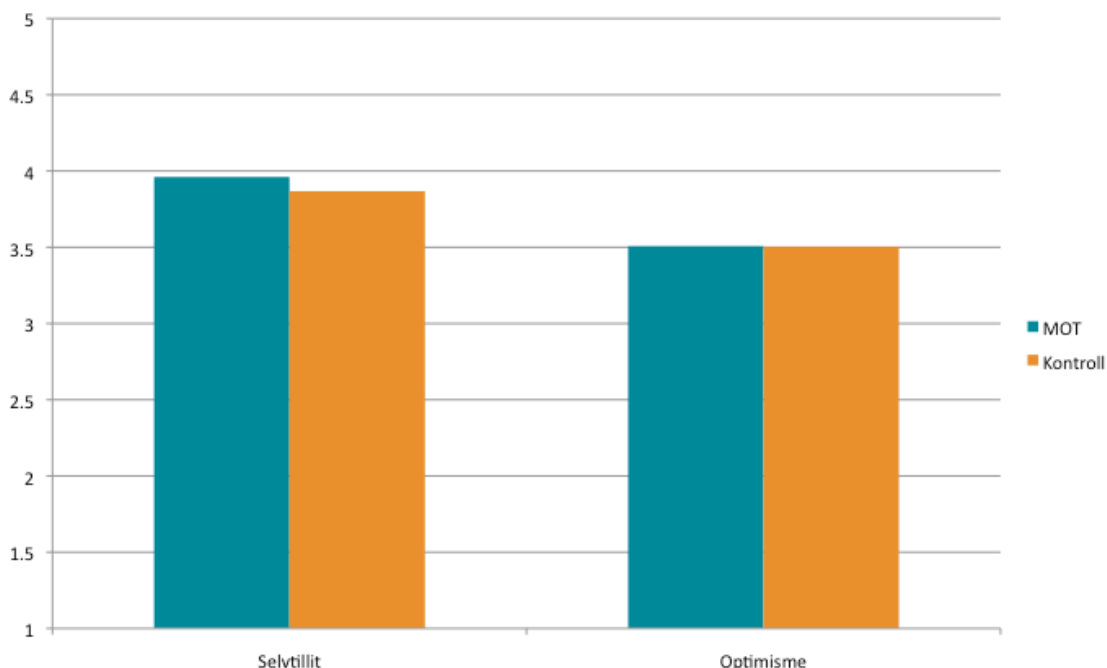
Figur 5.2 Utsagn om optimisme. Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

Svarene på de ni spørsmålene som er gjengitt i Figur 5.1 korrelerer sterkt med hverandre, og uttrykker til sammen et mål på selvtillit (*self esteem*). På samme måte uttrykker de seks spørsmålene som er gjengitt i Figur 5.2 et samlemål på optimisme. Vi har derfor laget to indekser hvor vi har beregnet gjennomsnittlig svar på henholdsvis de ni og de seks spørsmålene, se Figur 5.3.

Figuren bekrefter det vi så av svarene på hvert enkelt spørsmål: MOT-elevene har i gjennomsnitt høyere selvtillit enn kontrollskoleelevene, mens de skårer likt når det gjelder optimisme.

Figur 5.3 Selvtillit og optimisme (indekser). Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

5.2 Endringer i selvtillit og optimisme og effekt av MOT

For å sammenlikne endringer i selvtillit og optimisme blant MOT- og kontrollskoleelevene har vi benyttet de to indeksene. Det var imidlertid ikke alle spørsmålene fra forrige avsnitt som ble stilt i runde 1 av evalueringen. De indeksene vi kan sammenlikne bygger dermed på færre spørsmål. Følgende utsagn inngår i indeksen for *selvtillit*:

- I det store og hele er jeg fornøyd med meg selv
- Jeg synes jeg har mye å være stolt av
- Jeg er en like bra person selv om jeg mislykkes med en oppgave
- Jeg klarer å gjøre ting like bra som andre mennesker
- Jeg synes jeg har mange gode kvaliteter
- Alt i alt føler jeg at jeg er en bra person

Følgende utsagn inngår i indeksen for *optimisme*:

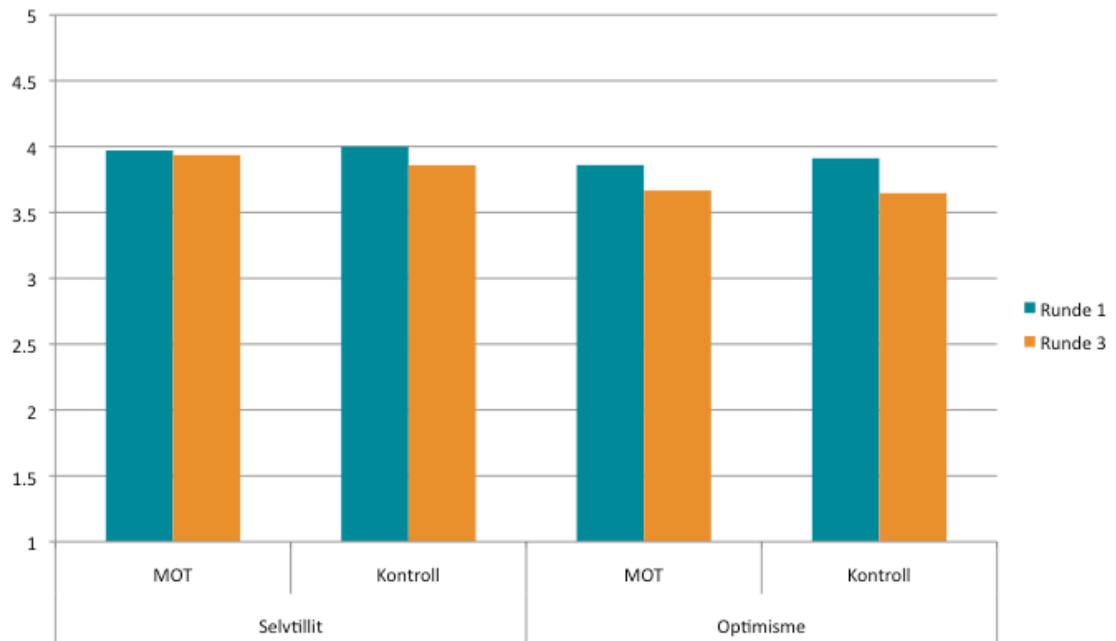
- Jeg forventer som oftest at gode ting skal skje med meg
- Selv om noe virker usikkert så tror jeg det vil gå bra
- Jeg er optimistisk når jeg tenker på hva som kan skje fremover
- Alt i alt tror jeg at flere gode enn dårlige ting skjer med meg

I Figur 5.4 viser vi gjennomsnittlig skår på de to indeksene for MOT- og kontrollskoleelevene i runde 1 og runde 3 av undersøkelsen. Vi ser at det har vært en reduksjon i begge – elevene har gjennomgående mindre tro på seg selv og er mindre optimistiske enn de var da de begynte i 8. klasse.

Det er imidlertid forskjell på utviklingen i MOT-skolene og kontrollskolene. Mens nedgangen i selvtillit blant MOT-skoleelevene er på 0,03 poeng, er den på 0,14 poeng blant

kontrollskoleelevene. Nedgangen i optimisme er på 0,19 poeng blant MOT-skoleelevene og 0,26 poeng blant kontrollskoleelevene. Begge endringene er signifikant forskjellige på minst 5 prosent nivå.

Figur 5.4 Endring i selvtillit og optimisme fra runde 1 til runde 3 (indekser)
Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

6 Tro på egne krefter – mot

MOT jobber for å styrke ungdommenes tro på egne krefter og evne til å stå for egne valg. I undersøkelsene ble det stilt en rekke spørsmål som til sammen måler ulike sider ved det å tro på egne krefter, stå for egne valg, og å være modig til tross for at andre vil noe annet. I kapittel 6.1 presenterer vi svarene fra MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene i runde 3 av undersøkelsen, mens i kapittel 6.2 ser vi på endringer fra runde 1 til runde 3, bare blant de klassene som var med i begge rundene.

6.1 Tro på egne krefter blant elever i MOT-skolene og kontrollskolene i 2010

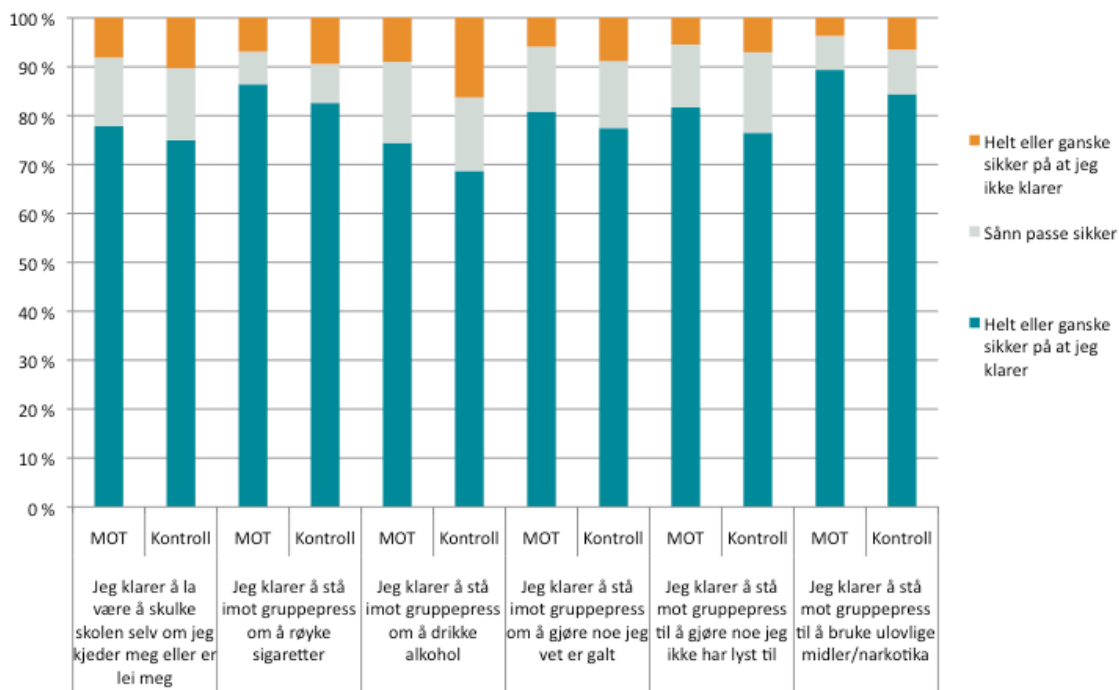
Tro på egne krefter

I Figur 6.1 og Figur 6.2 viser vi svarene på de 12 spørsmålene om tro på egne krefter (*self efficacy*) som ble stilt i spørreundersøkelsen i runde 3. De var satt opp som utsagn om ulike handlingsvalg. Elevene ble spurt om hvor sikre de er på at de klarer å gjennomføre hver av dem, og skulle svare på en skala fra 1 (helt sikker på at jeg *ikke* klarer) til 5 (helt sikker på at jeg *klarer*).

I Figur 6.1 ser vi at det er en høy andel av elevene som har sterk tro på egne krefter når det gjelder å stå imot gruppepress, og det er gjennomgående en noe høyere andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som svarer at de er sikre på at de greier å gjennomføre hvert av disse handlingsvalgene. Aller høyest er andelen som er sikre på at de klarer å stå mot gruppepress til å bruke ulovlige midler/narkotika. Det er 89 prosent av MOT-skoleelevene og 84 prosent av kontrollskoleelevene som er helt eller ganske sikre på det – og så mye som 80 og 78 prosent svarer at de er *helt* sikre på det. Det er også en høy andel som er sikre på at de klarer å stå imot gruppepress om å røyke sigaretter – 86 og 83 prosent av henholdsvis MOT- og kontrollskoleelevene.

Det er færrest som er sikre på at de klarer å stå imot gruppepress om å drikke alkohol – det gjelder 74 prosent av MOT- og 69 prosent av kontrollskoleelevene. Dette er også det utsagnet der det er størst (og signifikant) forskjell mellom de to gruppene. Videre er det en signifikant høyere andel av MOT-skoleelevene enn av kontrollskoleelevene som er sikre på at de klarer å stå mot gruppepress til å gjøre noe jeg ikke har lyst til, samt å stå mot gruppepress til å bruke ulovlige midler/narkotika.

Figur 6.1 Tro på egne krefter - 1. Hvor sikker er du på at du vil klare å gjennomføre det som står under?

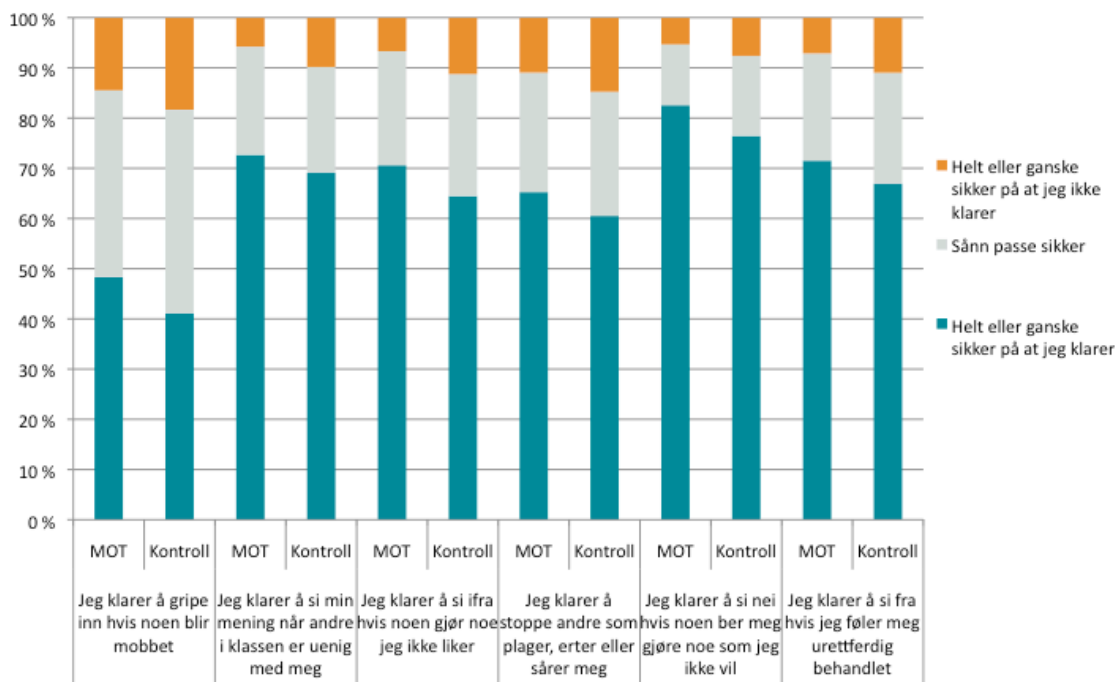
I Figur 6.2 viser vi svarene på resten av spørsmålene om tro på egne krefter. Disse handler stort sett om mer aktive handlinger enn utsagnene over om gruppepress. Vi ser da også at det på flere av spørsmålene er en lavere andel av elevene som svarer at de er sikre på at de vil klare dette.

Høyest andel er sikre på at de vil klare å si nei hvis noen ber dem gjøre noe som de ikke vil – det gjelder 83 prosent av MOT-skoleelevene og 76 prosent av kontrollskoleelevene. Dette utsagnet er også det mest ”passive” av de seks. På neste plass kommer ”Jeg klarer å si min mening når andre i klassen er uenig med meg” – hvor 73 og 69 prosent er sikre på at de klarer det.

Godt under halvparten av elevene er sikre på at de klarer å gripe inn hvis noen blir mobbet. Dette er det utsagnet hvor det er størst forskjell på MOT- og kontrollskoleelevene – andelen som er sikre på at de klarer det er henholdsvis 48 og 41 prosent. 14 prosent av MOT-skoleelevene og 18 prosent av kontrollskoleelevene er sikre på at de *ikke* klarer det.

På alle spørsmålene i Figur 6.2 svarer MOT-skoleelevene mer positivt bekreftende enn kontrollskoleelevene, og forskjellene er stort sett signifikante.

Figur 6.2 Tro på egne krefter - 2. Hvor sikker er du på at du vil klare å gjennomføre det som står under?

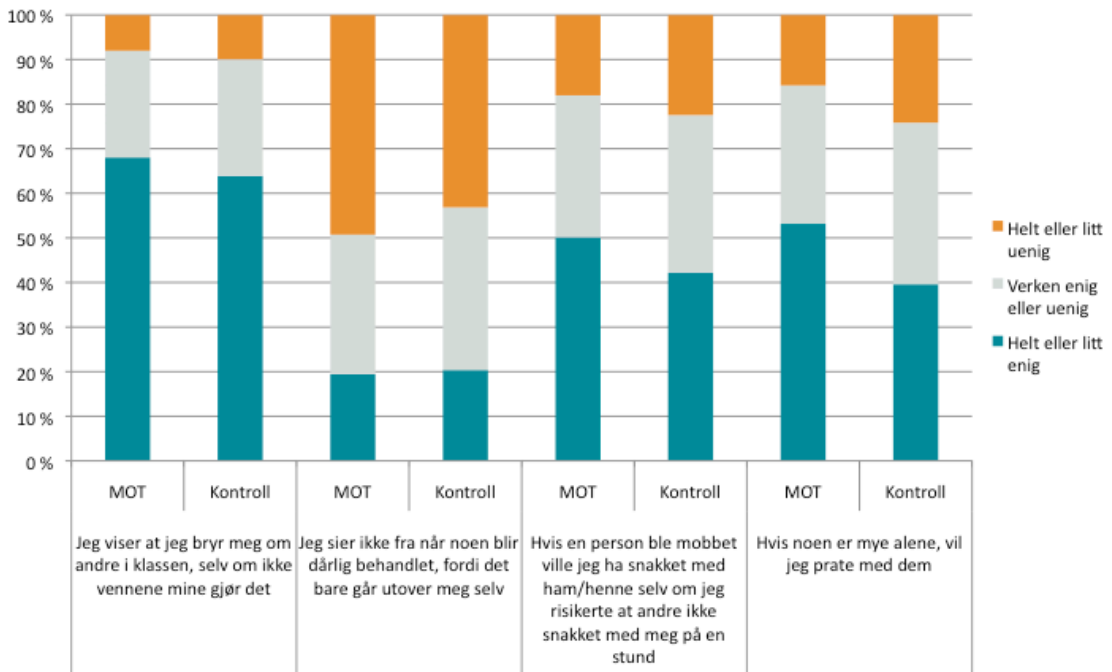
Mot til å bry seg, mot til å si nei, mot til å leve

Det ble til sammen stilt 11 spørsmål om ”mot”. Noen av dem er formulert som positive utsagn, andre som negative. Elevene ble bedt om å si seg mer eller mindre enige i hvert utsagn, på en skala fra 1 (helt uenig) til 5 (helt enig). Vi har sortert framstillingen etter de grunnverdiene til MOT: Mot til å bry seg, mot til å si nei, mot til å leve. Innholdet i flere av disse utsagnene overlapper utsagnene om tro på egne krefter.

”Mot til å bry seg” ble målt ved tre utsagn, vist i Figur 6.3. Vi ser at en høy andel av elevene er enige i ”Jeg viser at jeg bryr meg om andre i klassen, selv om ikke vennene mine gjør det” – det gjelder 68 prosent av MOT-skoleelevene og 64 prosent av kontrollskoleelevene.

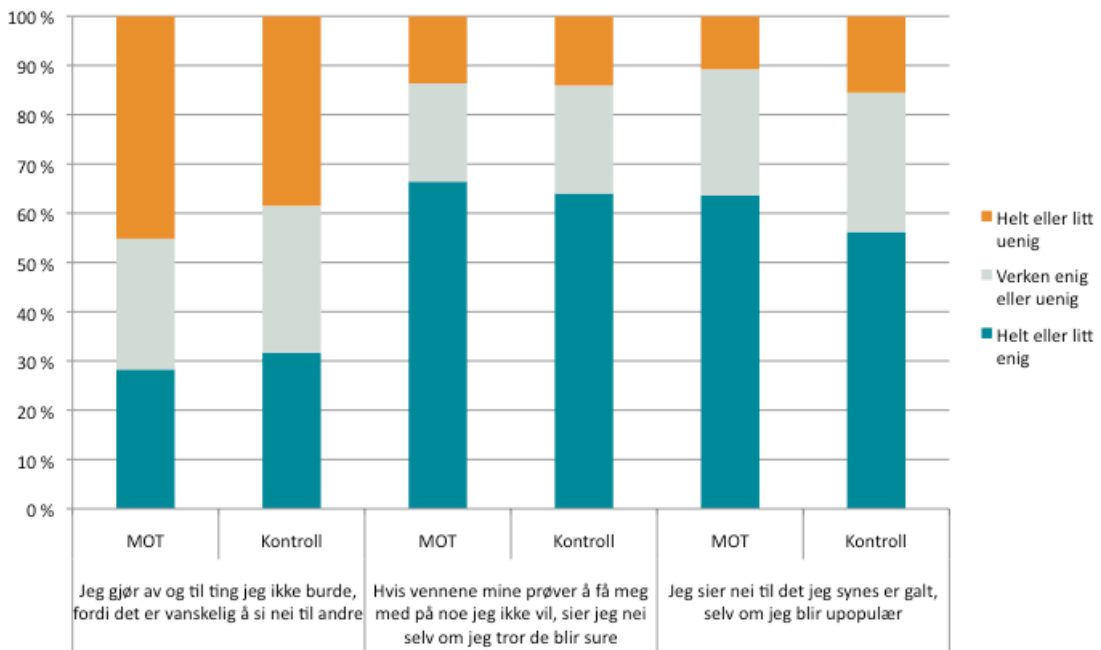
Noe færre er enige i de to siste utsagnene, at de ville snakket med en person som ble mobbet, selv om de risikerte at andre ikke snakket til dem på en stund, samt at hvis noen er mye alene, vil de prate med dem. På disse to spørsmålene er det store og signifikante forskjeller mellom de to gruppene: 50 prosent av MOT- og 42 prosent av kontrollskoleelevene er enige i det første, 53 prosent av MOT- og 40 prosent av kontrollskoleelevene er enige i det andre. Det negative utsagnet ”Jeg sier ikke fra når noen blir dårlig behandlet, fordi det bare går utover meg selv”, er det en del høyere andel av MOT- enn av kontrollskoleelevene som sier seg *uenige* i.

Figur 6.3 Mot til å bry seg. Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

I Figur 6.4 viser vi svarfordelingen for tre utsagn som indikerer ”mot til å si nei”. Det første er negativt formulert: ”Jeg gjør av og til ting jeg ikke burde, fordi det er vanskelig å si nei til andre.” 45 prosent av MOT- og 38 prosent av kontrollskoleelevene er *ueneige* i det. De to andre, positivt formulerte utsagnene, er det omtrent 2/3 som er enige i, men det er relativt stor forskjell på MOT- og kontrollskoleelevene i svarene på det siste: ”Jeg sier nei til det jeg synes er galt, selv om jeg blir upopulær”. Det er 64 prosent av MOT-skoleelevene som er enige i dette, 56 prosent av kontrollskoleelevene. Forskjellen er signifikant.

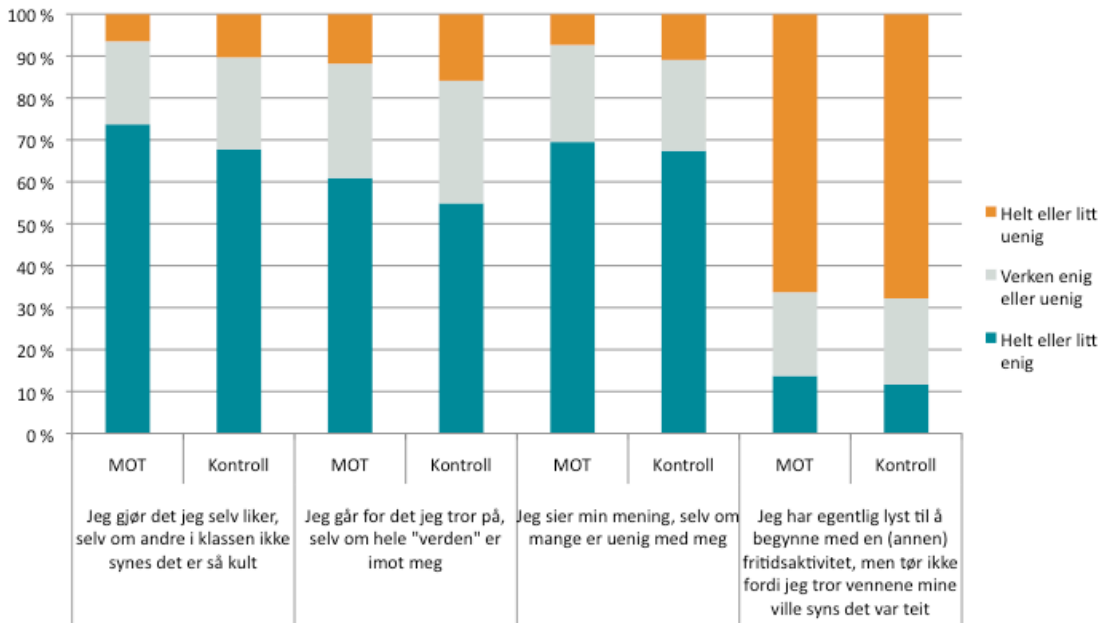
Figur 6.4 Mot til å si nei. Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

I Figur 6.5 har vi samlet utsagn som indikerer ”mot til å leve”. Også her er det en tendens til at MOT-skoleelevene gir mer ”modige” svar, særlig svarene på de to første spørsmålene er signifikant forskjellige: 74 prosent av MOT-skoleelevene og 68 prosent av kontrollskoleelevene er enige i ”Jeg gjør det jeg selv liker, selv om andre i klassen ikke synes det er så kult”, og henholdsvis 61 og 55 prosent er enige i ”Jeg går for det jeg tror på, selv om hele ”verden” er imot meg”.

For de to siste utsagnene i figuren er svarene relativt like i de to gruppene.

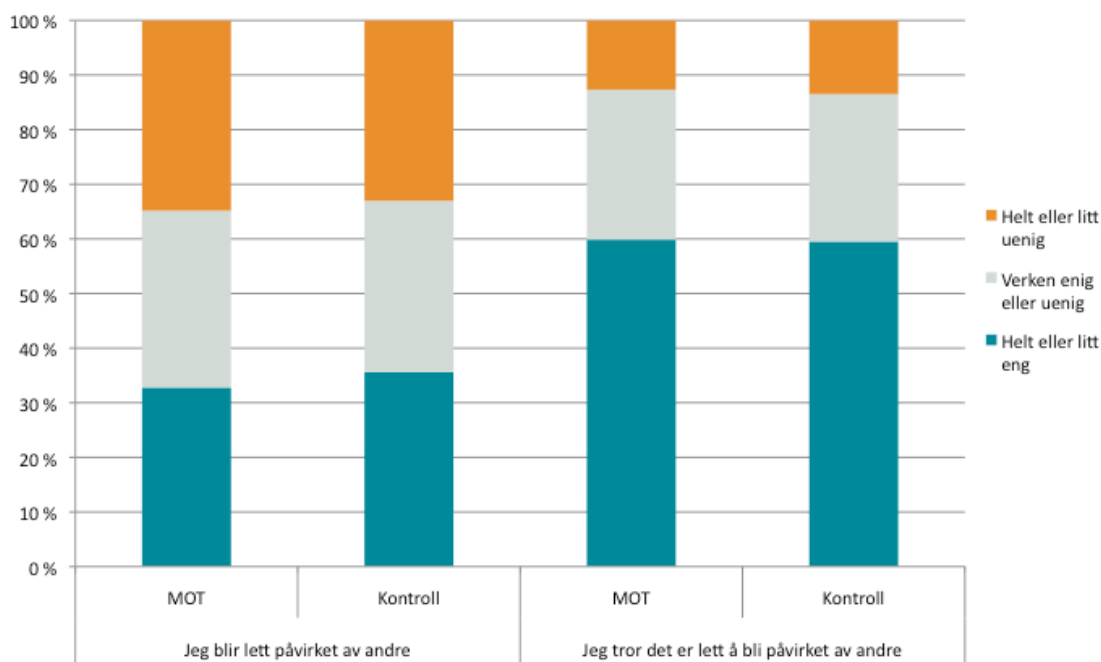
Figur 6.5 Mot til å leve. Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

MOT jobber for å bevisstgjøre ungdom om at de blir påvirket av andre. I spørreundersøkelsen ble det stilt spørsmål om elevene tror de lett blir påvirket av andre, og om de mener det er lett å bli påvirket. Svarene er ikke lett å tolke. Dersom de svarer at de ikke blir lett påvirket, kan det komme av at de ikke er seg det bevisst, *og/eller* at de har blitt bedre i stand til å stå for egne valg.

I Figur 6.6 ser vi at MOT-skoleelevene og kontrollskoleelevene svarer ganske likt på de to spørsmålene: Omtrent 1/3 er enige i at de blir lett påvirket av andre, omtrent 1/3 er uenige i dette. Flere tror at det er lett å bli påvirket av andre – 60 prosent er enige i dette.

Figur 6.6 Utsagn om påvirkning. Hvor godt stemmer utsagnene nedenfor om deg?

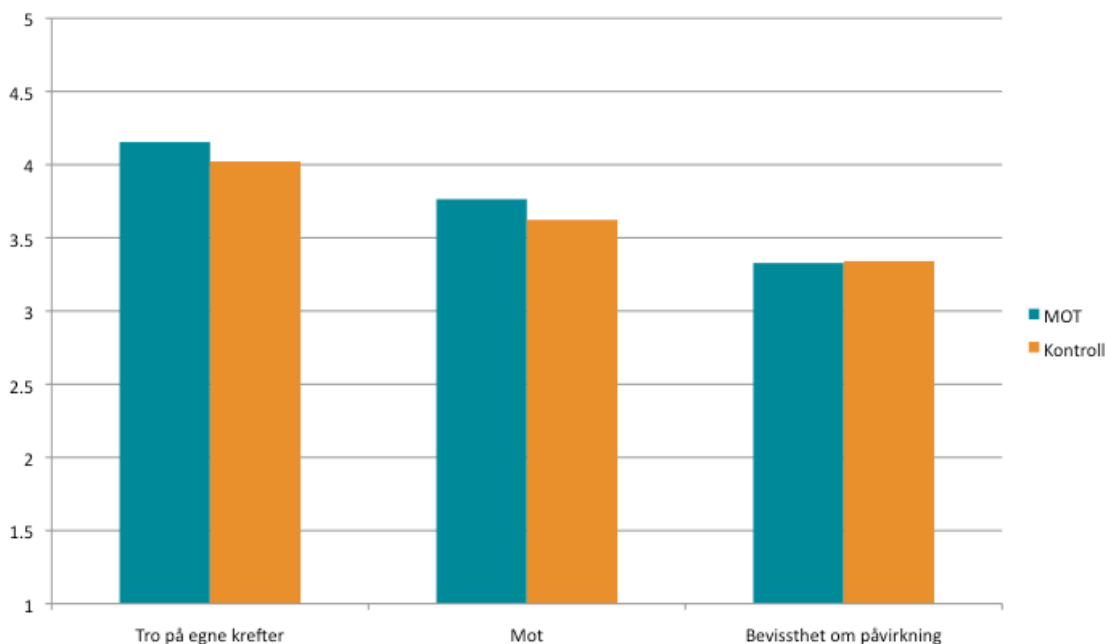

Innenfor temaene som er samlet i dette kapitlet har vi konstruert tre indekser:

- *Tro på egne krefter*: Alle de 12 spørsmålene i Figur 6.1 og Figur 6.2
- *Mot*: Alle de 11 spørsmålene i Figur 6.3, Figur 6.4 og Figur 6.5 er samlet i én indeks. Grunnen er at de ikke danner tre distinkte faktorer. Vi har tatt med et siste utsagn i denne indeksen, siden det i analysen korrelerte sterkt med de andre ”mot-spørsmålene”: ”Hvis jeg har et problem og står fast, finner jeg vanligvis en løsning”
- *Bevissthet om/tro på sosial påvirkning*: De to utsagnene om sosial påvirkning i Figur 6.6.

I Figur 6.7 viser vi gjennomsnittsverdier på de tre indeksene, for MOT- og kontrollskoleelevene. De to gruppenes skåre på indeksene bekrefter bildet fra de enkelte spørsmålene: MOT-skoleelevene har gjennomgående sterkere tro på egne krefter og mot enn kontrollskoleelevene. Begge forskjellene er klart signifikante. De har imidlertid omtrent samme tro på hvordan de selv og andre blir utsatt for påvirkning.

Figur 6.7 Tro på egne krefter, mot og bevissthet om sosial påvirkning (indekser)
Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

6.2 Endringer i tro på egne krefter og mot

Også når det gjelder tro på egne krefter og mot var det noen av spørsmålene som ble stilt i runde 3 som ikke ble stilt i runde 1. Når vi skal sammenlikne utviklingen over tid, må disse spørsmålene utelates. De spørsmålene som ble stilt i begge rundene, og som vi har inkludert i indeksene vi ser på i dette avsnittet, er:

Stå for egne valg:

- Jeg klarer å la være å skulke skolen selv om jeg kjeder meg eller er lei meg
- Jeg klarer å stå i mot gruppepress om å røyke sigaretter
- Jeg klarer å stå i mot gruppepress om å drikke alkohol
- Jeg klarer å stå i mot gruppepress om å gjøre noe jeg vet er galt
- Jeg klarer å gripe inn hvis noen blir mobbet
- Jeg klarer å si min mening når andre i klassen er uenig med meg
- Jeg klarer å si fra hvis noen gjør noe jeg ikke liker
- Jeg klarer å stoppe andre som plager, ertor eller sårer meg
- Jeg klarer å si nei hvis noen ber meg om å gjøre noe som jeg ikke vil

Mot:

- Jeg gjør av og til ting jeg ikke burde, fordi det er vanskelig å si nei til andre (snudd skala)
- Hvis vennene mine prøver å få meg med på noe jeg ikke vil, sier jeg nei selv om jeg tror de blir sure
- Jeg sier nei til det jeg synes er galt, selv om jeg blir upopulær
- Jeg viser at jeg bryr meg om andre i klassen, selv om ikke alle vennene mine gjør det
- Jeg sier ikke fra når noen blir dårlig behandlet, fordi det går bare ut over meg selv (snudd skala)

- Hvis en person ble mobbet ville jeg ha snakket med ham/henne, selv om jeg risikerte at andre ikke snakket med meg på en stund
- Hvis noen er mye alene, vil jeg prate med dem
- Jeg gjør det jeg selv liker, selv om andre i klassen ikke synes at det er så kult
- Jeg går for det jeg tror på, selv om hele ”verden” er i mot meg
- Jeg sier min mening selv om mange er uenige med meg
- Hvis jeg har et problem og står fast, finner jeg vanligvis en løsning

Bevissthet om sosial påvirkning:

- Jeg blir lett påvirket av andre
- Jeg tror det er lett å bli påvirket av andre

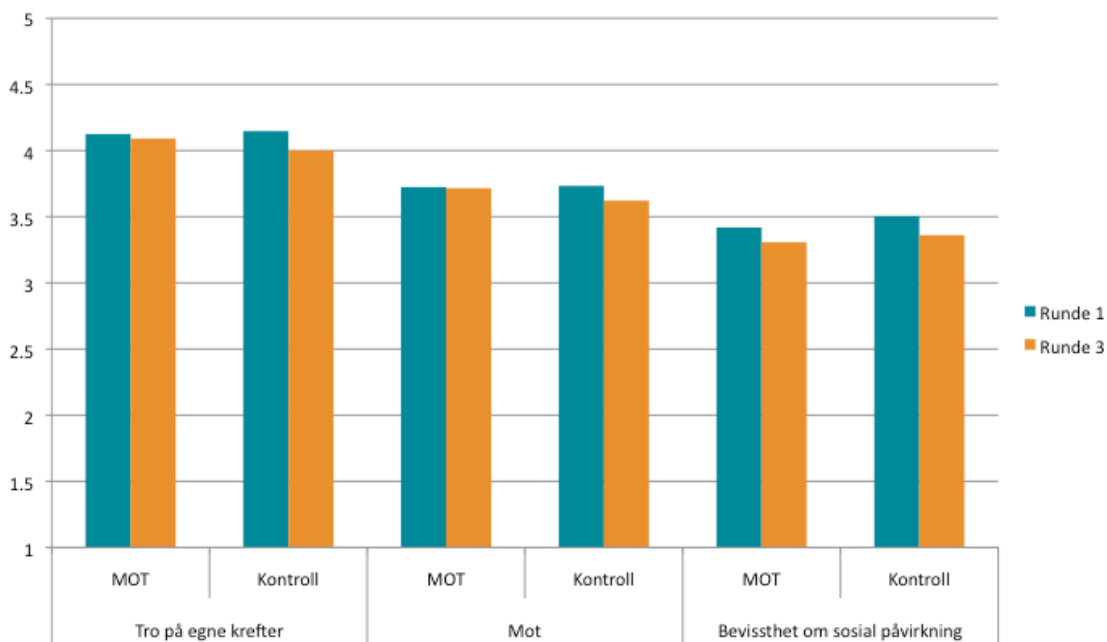
I Figur 6.8 har vi samlet de tre indeksene: Vi viser gjennomsnittsskåre i runde 1 og runde 3 for MOT-skolene og kontrollskolene. Vi ser at det er en tendens til at både tro på egne krefter, mot og tro på sosial påvirkning er redusert, men i ulik grad for MOT- og kontrollskoleelevene.

For tro på egne krefter, er indeksen redusert med 0,03 poeng blant MOT-skoleelevene og med 0,15 poeng blant kontrollskoleelevene. Nedgangen i de to gruppene er signifikant forskjellige.

Også når det gjelder samleindeksen for mot, er utviklingen mer negativ for kontrollskoleelevene enn for MOT-skoleelevene. Gjennomsnittsverdien har gått ned med bare 0,01 poeng blant MOT-elevene, mot 0,11 poeng i kontrollgruppa.

Endringen i tro på sosial påvirkning er ganske lik i de to gruppene.

Figur 6.8 Endring i ro på egne krefter, mot og bevissthet om sosial påvirkning fra runde 1 til 3 (indekser). Gjennomsnittsverdier på en skala fra 1 (negativt) til 5 (positivt)

7 Elevenes vurdering av MOT

I runde 2 og 3 av undersøkelsen ble elevene bedt om å besvare en del spørsmål for å evaluere MOT. I dette kapitlet rapporterer vi svarene på disse spørsmålene, fra de MOT-skolene som deltok både i runde 2 og 3 av undersøkelsen.

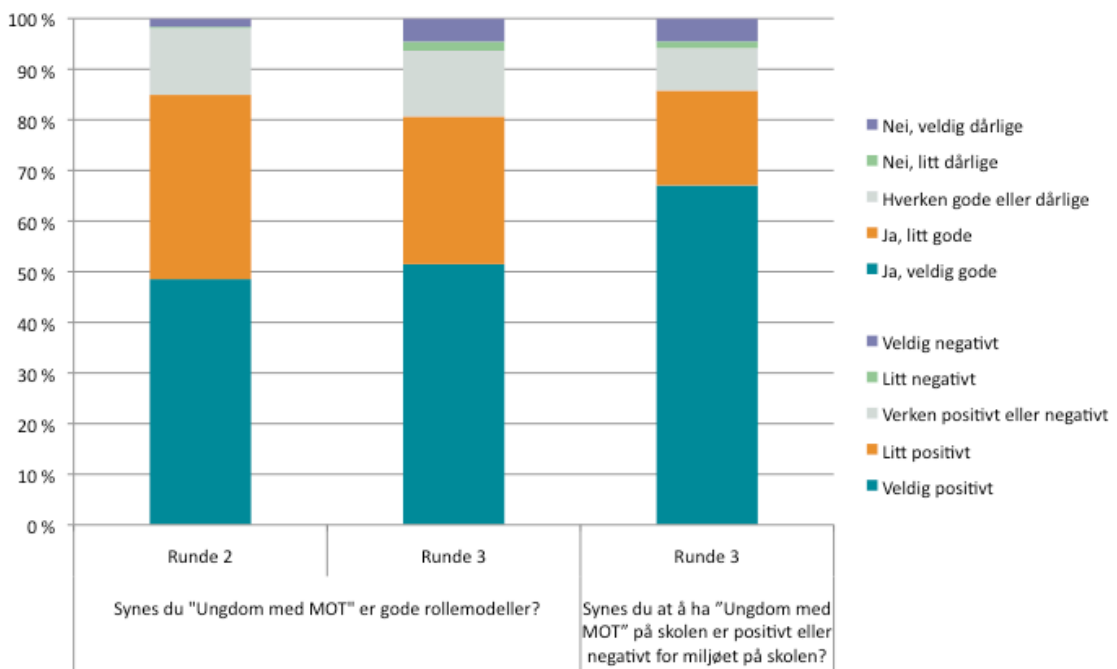
7.1 Ungdom Med MOT

Programmet MOT i ungdomsskolen har blitt forsterket med ungdommer som søker om og blir valgt ut til å bli "Ungdom Med MOT". Disse skal fungere som rollemodeller og verdiskapere ved skolen. De jobber tett med ungdom som er jevnaldrende og yngre enn seg selv. Ved MOT-skolene ble alle elevene spurt om de hadde "Ungdom Med MOT" på skolen (noen av skolene har ikke startet med dette ennå), og de som svarte ja fikk spørsmål om de synes at det å ha "Ungdom Med MOT" på skolen er positivt eller negativt, og om de synes at de er gode rollemodeller (det første spørsmålet ble bare stilt i runde 3).

I Figur 7.1 viser vi svarene på de to spørsmålene. Vi ser at elevene er svært positive til Ungdom Med MOT. I runde 2 var det 85 prosent av dem som svarte at Ungdom Med Mot er "veldig gode" eller "litt gode" rollemodeller, mens bare 2 prosent svarte av de er litt eller veldig dårlige. I runde 3 har vurderingene blitt noe mindre positive – 81 prosent svarer at de er gode rollemodeller og 6 prosent svarer dårlige (forskjellen er signifikant). Fremdeles er imidlertid tilbakemeldingen svært positiv.

På spørsmål om det er positivt eller negativt for miljøet på skolen å ha Ungdom Med MOT, er det også en svært positiv vurdering i runde 3: Til sammen 86 prosent svarer at det er positivt, og de aller fleste av dem svarer "svært positivt". Bare 6 prosent svarer at de synes det er litt eller veldig negativt.

Figur 7.1 *Synes du at å ha "Ungdom Med MOT" på skolen er positivt eller negativt for miljøet på skolen? Synes du "Ungdom Med MOT" er gode rollemodeller?*

7.2 MOTs betydning for den enkelte og for klassen/gruppa

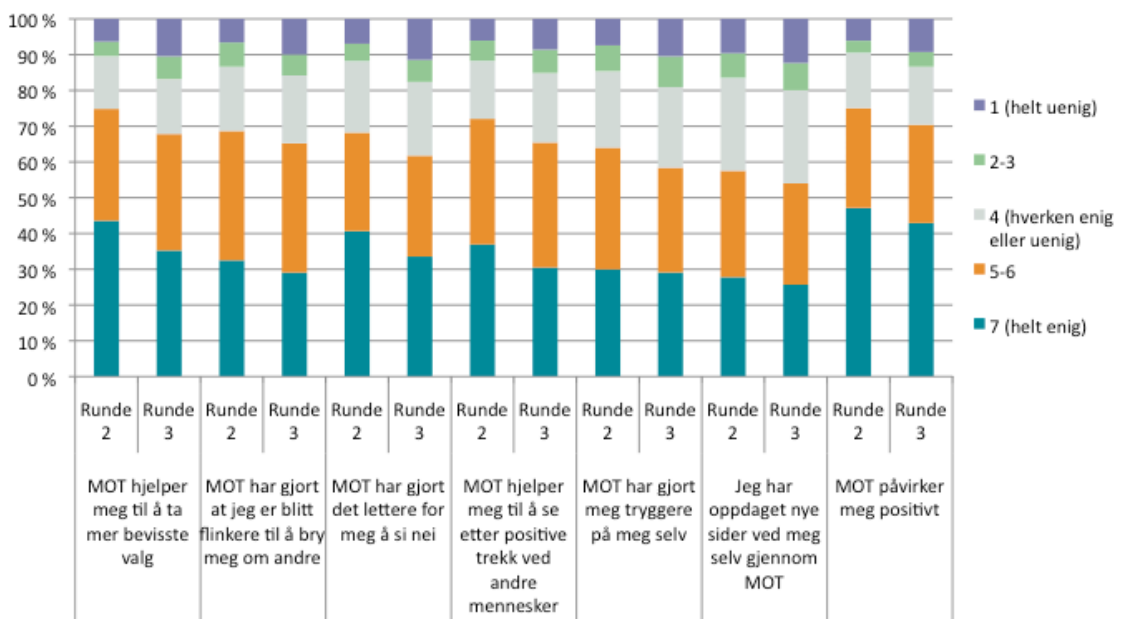
I undersøkelses runde 2 og 3 ble det satt opp en rekke utsagn om MOTs betydning for eleven selv og for klassen/gruppa. Elevene ble bedt om å si seg mer eller mindre enig på en skala fra 1 (helt uenig) til 7 (helt enig). I figurene nedenfor har vi slått sammen svaralternativene 2 og 3, samt 5 og 6.

I Figur 7.2 viser vi svarene på de utsagnene som gjelder betydningen av MOT for eleven selv. Vi ser at det er ganske stor tilslutning til alle utsagnene. Aller høyest andel er enige i at ”MOT påvirker meg positivt”. Det er så mye som 75 prosent som var enige i det i runde 2, 70 prosent i runde 3 (forskjellen er ikke signifikant). 43 prosent sa seg *helt* enig i runde 3.

Omtrent like mange er enige i at ”MOT hjelper meg til å ta mer bevisste valg”. Det gjelder 75 prosent av elevene i runde 2, men det har sunket til 68 prosent i runde 3, og i runde 3 er det også en del som sier seg uenige – til sammen 17 prosent. Generelt er det en nedgang i tilslutningen til alle disse utsagnene, men for de fleste er nedgangen liten. De to andre utsagnene hvor nedgangen er størst, er ”MOT har gjort det lettere for meg å si nei” og ”MOT hjelper meg til å se etter positive trekk ved andre mennesker”.

Av utsagnene i Figur 7.2 er det flest som er *uenige* i at ”Jeg har oppdaget nye sider ved meg selv gjennom MOT” – det gjelder henholdsvis 16 og 20 prosent av elevene i runde 2 og 3. Dette er også et utsagn der relativt mange svarer at de hverken er enige eller uenige.

Figur 7.2 Utsagn om MOTs betydning for eleven selv. Hvor enig eller uenig er du i påstandene nedenfor om MOT (skala fra 1 =helt uenig til 7=helt enig)

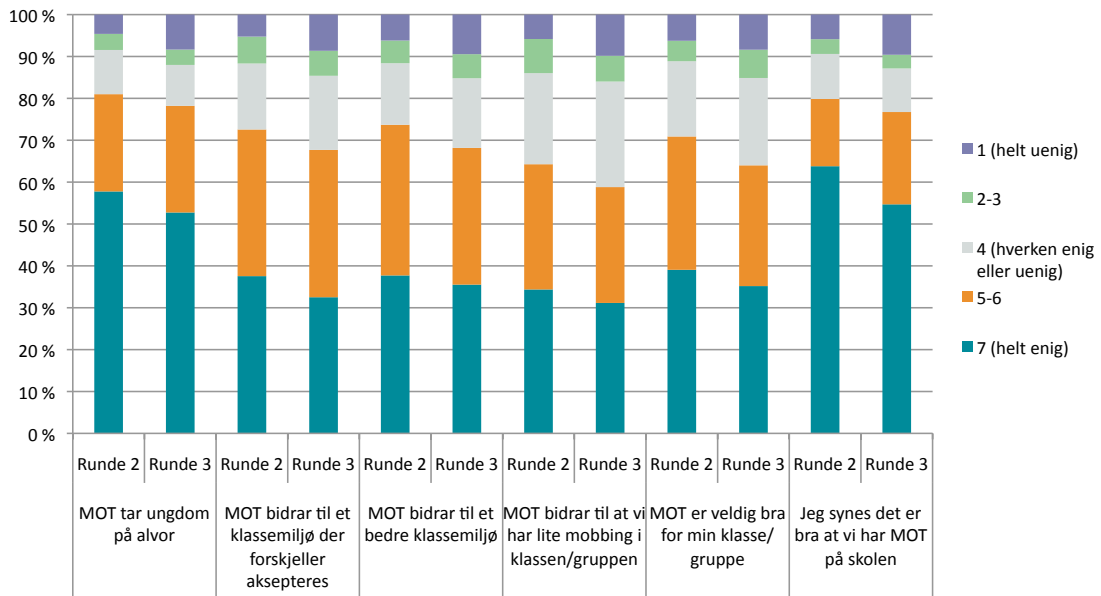
I Figur 7.3 viser vi svarene på de spørsmålene som gjelder MOTs betydning for klassen/gruppa og generelt. Her er flere av vurderingene enda mer positive enn vi så i Figur 7.2. Hele 81 prosent i runde 2 og 78 prosent i runde 3 er enige i at ”MOT tar ungdom på alvor”, og 80 og 77 prosent er enige i at ”Jeg synes det er bra at vi har MOT på skolen”. Det er spesielt få som svarer ”hverken enig eller uenig” på disse to utsagnene – det er altså få som er ”likegyldige”.

Det er også mange som er enige i at ”MOT bidrar til et bedre klassemiljø” (74 og 68 prosent) og at ”MOT bidrar til et klassemiljø der forskjeller aksepteres” (73 og 68 prosent).

Av utsagnene i Figur 7.3 er det færrest som er enige i at ”MOT bidrar til at vi har lite mobbing i klassen/gruppen” – det gjelder 64 prosent i runde 2 og 59 prosent i runde 3. Det er imidlertid ikke svært mange som er negative – relativt mange svarer at de hverken er enige eller uenige.

Også for disse utsagnene er det en viss negativ utvikling fra runde 2 til runde 3, men endringene er små.

Figur 7.3 Utsagn om MOTs betydning for klassen/gruppa og generelt. Hvor enig eller uenig er du i påstandene nedenfor om MOT (skala fra 1 =helt uenig til 7=helt enig)

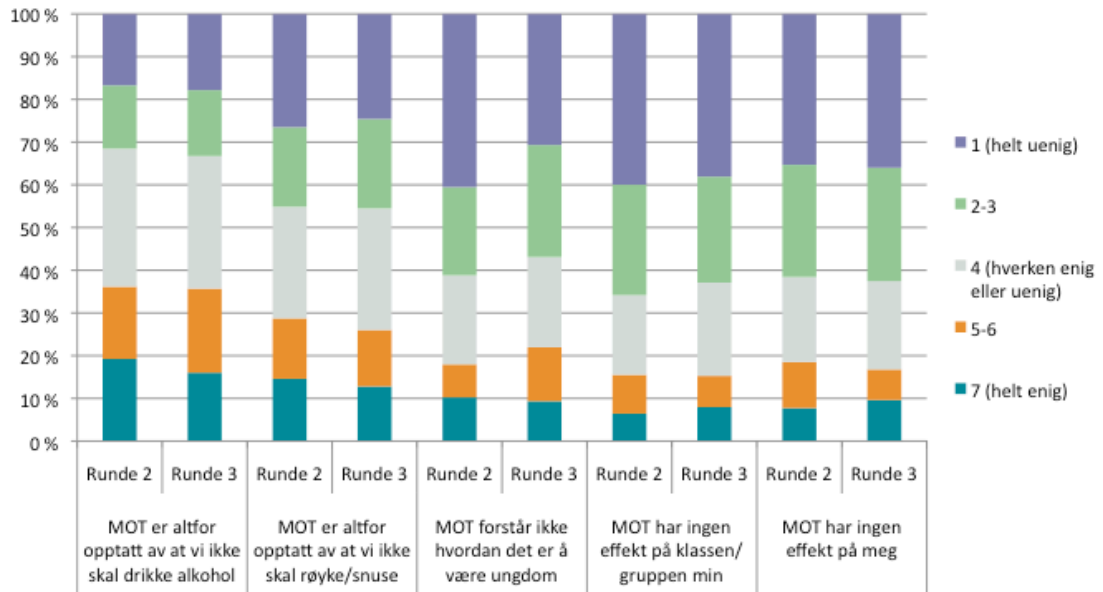

Til slutt i spørreundersøkelsene var det satt opp noen negative utsagn om MOT, som elevene ble bedt om å ta stilling til. Svarene er vist i Figur 7.4.

De to første utsagnene gjelder rusmidler. Det er over 1/3 av elevene som er enige i at ”MOT er altfor opptatt av at vi ikke skal drikke alkohol”, og noe færre er uenige i det. Andelen er den samme i runde 2 og 3, men det er blitt noe færre som er *helt* enige. Når det gjelder røyking/snusing er det i underkant av 30 prosent som er enige i at ”MOT er altfor opptatt av at vi ikke skal røyke/snuse”, og 46 prosent er uenige i det. De andre negative utsagnene er det mindre oppslutning om, og rundt 60 prosent av elevene er mer eller mindre *uenige* i hvert av dem.

Det er ingen signifikant negativt utvikling i elevenes vurdering av disse utsagnene fra runde 2 til runde 3.

Figur 7.4 Negative utsagn om MOT. Hvor enig eller uenig er du i påstandene nedenfor om MOT (skala fra 1 =helt uenig til 7=helt enig)

Referanser

- Bandura, A. (1977): "Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change." *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1995): *Manual for the construction of self-efficacy scales*. Stanford.
- Bandura, A. (1997): *Self-efficacy. The exercise of control*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Rate, C. R., Clarke, J. A., Lindsay, D. R., & Sternberg, R. J. (2007): Implicit theories of courage. *The Journal of Positive Psychology*, 2(2), 80-98.
- Rosenberg, M. (1965): *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press).
- Scheier, M.F. and Carver, C.S. (1985): "Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies." *Health Psychology*, 4(3):219-47.

